

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Võrdleva õigusteaduse õppetool

Kati Kuus

SOTSIAALSE KONFLIKTI OLEMUS, ALLIKAD JA LAHENDAMISE TEED

Bakalaureusetöö

Juhendaja
lektor Silvia Kaugia

Tartu

2013

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Konflikti mõiste, märgid, tasandid ja faasid	5
1.1. Konflikti mõiste ja märgid.....	5
1.2. Konflikti tasandid	6
1.3. Konflikti faasid	8
2. Sotsiaalse konflikti olemus ja allikad.....	12
2.1. Sotsiaalse konflikti olemus	12
2.2. Sotsiaalse konflikti allikad	14
3. Teed konflikti lahendamiseks	23
3.1. Konfliktiga tegelemise strateegiad vastastikust sõltuvust arvestades.....	23
3.2. Alternatiivid koostööl põhinevale probleemilahendamisele.....	24
3.3. Läbirääkimised	26
3.4. Kolmanda poole sekkumine	27
4. Etnilise sotsiaalse konflikti näide Eesti lähiajaloost	35
4.1 Etnilise sotsiaalse konflikti olemus	35
4.2 Etnilise sotsiaalse konflikti algete ajaloolisest tekkest Eestis	37
4.3 Konflikti kulminatsioon.....	41
4.4 Järeldused	48
Kokkuvõte	50
THE NATURE OF SOCIAL CONFLICT, ITS SOURCES AND WAYS TO SOLVE IT	52
Summary	52
Kasutatud kirjandus	54

Sissejuhatus

Igäuks meist on läbi elanud väiksemaid või suuremaid tülisid, vastuolusid või ebakõlasid, kas perekonnas, tutvus- (sõprus-) konnas või töökollektiivis. Samal ajal oleme kindlasti ka tähele pannud, et vastuolusid esineb ka sotsiaalsel tasandil, nad väljenduvad parteide ja erakondade võimuvõitluses, rahvuslik-etnilistes kokkupõrgetes, mitmesuguste sotsiaalsete gruppide (k.a ususektide) eriarvamustes, regionaalsetest iseärasustest tulenevates vastuoludes jne.¹

Konfliktid ümbritsevad meid igal pool, nii kodus, töökeskkonnas, koolis jne. Inimesed on erinevad, nende mõttemaailm on erinev ja need tekitavad ka konflikte. Üks on aga kindel: konflikt on vastuolu, mis tekitab pingeid. Ja vastupidi: pinged tekitavad konflikte. Inimesed säilitavad oma MINA, kõrget enesehinnangut, ning seda vastavalt oma oskustele ja võimetele.

Konfliktide teke on paratamatu, inimeste maailmapilt, kultuuriline ning rassiline kuuluvus, sotsiaalne taust, haridustase ja areng on väga erinevad. Selle pinnalt võivad tekkida väikesed konfliktid. Lahendamata konfliktid jäävad inimese teadvusesse, mis võivad areneda suuremateks konfliktideks.

Konflikti tunnuseks on see, et konflikti ühe osapoole tegutsemine takistab teist eesmärke saavutamast. Konflikti tunneme ära sellest, et lihtsates asjades ei jõuta kokkuleppele ja see segab tõsisemate asjadega tegelemast. Konflikti korral näiteks kõrgendatakse häält, süüdistatakse teisi, nägeletakse pisiasjade pärast, kasutatakse pilkeid ja solvanguid teisele kahju tekitamise eesmärgil või püütakse kolleege leeridesse jagada. Konfliktisituatsiooni iseloomustavad ka pealekaebamine, ässitamine, laim, apaatia, üldine loidus ja passiivsus töörühmas.²

1 S. Kaugia. Sotsiaalsest konfliktist ja selle reguleerimisest. – Akadeemia nr 7, 2000, lk 1483.

2 A. Virovere, R. Alas, J. Liigand. Organisatsioonikäitumine. Tallinn: Külim 2008, lk 91.

Konfliktid ei ole halvad, vastupidi: kui ei oleks konflikte, siis me võitleksime stressi ja madala enesehinnanguga.

Samas on konfliktil sotsiaalses mõttes hoopis teine tähendus: sügav vastuolu erinevate ühiskonnagruppide vahel võib kaasa tuua erinevaid (s.h ohtlikke) kokkupõrkeid ühiskonnas, mis võivad halvimal juhul kulmineeruda relvastatud võitluse erinevate vormidega.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on selgitada, millest saavad alguse sotsiaalsed konfliktid, kuidas nad arenevad ja kuidas nendega toime tulla. Käsitlust illustreeritakse etnilise konflikti näitega Eesti lähiajaloost ning pakutakse välja lahendusi, kuidas leevendada vastuseisu erinevate etniliste gruppide vahel.

Bakalaureusetöö koosneb neljast peatükist.

Esimeses peatükis seletatakse lahti konflikti mõiste, selle erinevad faasid ja areng.

Teises peatükis avatakse sotsiaalse konflikti mõiste, olemus ning vaadeldakse selle allikaid.

Kolmandas peatükis tuuakse välja konflikti lahendamise erinevad meetodid ja konfliktiga tegelemise strateegiad.

Neljandas peatükis käsitletakse Eestis asetleidnud etnilise konflikti ajaloolist tagapõhja ning kulminatsioonisituatsiooni 2007.a aprillirahutuste näol.

Käesolev bakalaureusetöö tugineb Eesti ja välismaa õigusteadlaste teoreetilistele käsitlustele, kasutatud on ka internetimaterjale.

1. Konflikti mõiste, märgid, tasandid ja faasid

1.1. Konflikti mõiste ja märgid

Konflikti võidakse defineerida väga erinevalt: konflikt on inimeste erinevusest tulenev paratamatus; konflikt on suhte püsivuse test; konflikt on emotsionaalne pingeolukord; konflikt on oma vajaduste ja sihtide tõkestamise kogemine.³ Konfliktid on seotud tunnete ja emotsioonidega, mistõttu igaüks tajub konflikti erinevalt.

Konflikt on iga lahkarvamuse tingimus üksikisikute, gruppide või inimrühmade vahel, mis väljendub suhtumises või käitumises.⁴

Veel üks suurepärane konflikti definitsioon on selline: konflikt on kahe teineteisest sõltuva inimese suhtlemine, kus mõlemad tajuvad vastastikku sobimatuid eesmärgi ja sekkumist oma eesmärkide saavutamisel. Siin on eelkõige olulisem tähendus sõltuvusel, vastastikusel seotusel. Ühe või mõlema osapoolte käitumisel on tagajärjed teise jaoks. Ja see ei sõltu niivõrd sellest, kas eesmärk või vajadused on teadustatud või mitte. Inimesed tegutsevad ka mõtlematult. Nii laiendame oma pilti konfliktist kui ainult eriarvamustest, võitlusest või sobimatutest huvidest.⁵

Meie instinkt sunnib meid võitlema kõigega, mis on tundmatu, mittesoovitav või ähvardav, või selle eest ära jooksmas. See teadmine on konflikti mõistmisel kõige olulisem. Kui me oma loomu poolest kaldume pigem võitlema, siis vaatleme tõenäoliselt ka konflikti kui konkursi või võitlust. Kui me aga loomu poolest kaldume põgenema, siis mõtleme, et kõik konfliktid on halvad ja neid tuleb iga hinna eest vältida. Kumbki reaktsioon ei ole konfliktisituatsioonis kasulik. Konflikt ei avaldu alati avalikes lahkarvamustes, karjumises või teistes ilmselgetes märkides. Konflikt võib väljenduda passiivsel või agressiivsel moel, kas varjatult või avalikult või ka erinevates kombinatsioonides. (vt joonis 1)⁶

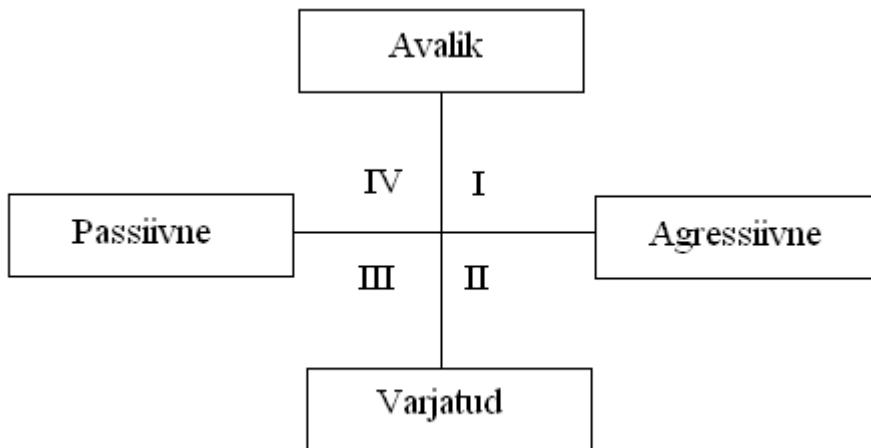
3 Ü. Vihma. Inimene konfliktide keskel. Tallinn: Äripäeva Kirjastus 2006, lk 17-18.

4 W. C. Levin. Sociological ideas. Belmont (California): Wadsworth 1991 3rd ed, p 93.

5 Ü. Vihma (2006), lk 20

6 L. Lacey. Kuidas lahendada konflikte töökohal. Tartu: Elmatar 2002, lk 29.

Joonis 1. Konflikti märgid

I sektor tähistab avalikku agressiivset konflikti, mille märgid on karjumine, sõimamine, vägivald jne;

II sektor tähistab varjatult väljendunud agressiivset konflikti: halvustavad kommentaarid, iroonia, alavääristamine, pidev norimine, kriitika jne. Ka vihavaen ja mustamiskampaaniad kuuluvad siia;

III sektor tähistab varjatud passiivset konflikti: koostööd pole, töölt puudumine ja haigus;

IV sektor tähistab avalikult ilmnenu konflikti, mis väljendub passiivsel moel: liialdatud viisakus, ignoreerimine või boikoteerimine ja ülemustele koopiade saatmine memodest, mis toovad välja teise poole vead või puudujäägid jne.⁷

1.2. Konflikti tasandid

Eristatakse järgmisi konflikti tasandeid:

1. isiksusesisene või psüühikasisene konflikt – selle tasandi konflikti võivad põhjustada konfliktid ideed, mõtted, väärtused, eelarvamused või tunded. Sõltuvalt psüühikasisese konflikti põhjustest ja päritolust, uurivad konflikti seda tasandit reeglina psühholoogia erinevad valdkonnad: kognitiivne psühholoogia, isiksuse teooria, kliiniline psühholoogia ja psühhiaatria;

⁷ L. Lacey (2002), lk 30.

2. isikutevaheline konflikt – esineb üksikisikute vahel. Isikute vahelised konfliktid on nt mehe ja naise, ülemuse ja alluva, laste ja toakaaslaste vahelised konfliktid, mis baseeruvad reeglina vastastikusel sõltuvusel.

Vastastikust sõltuvust kirjeldatakse nn vangide dilemmana. Vangide dilemma tüüpi situatsioonil on palju sarnaseid jooni inimestevahelise konfliktiga:

- a) ühe isiku tegevuse tulemus sõltub sellest, mida teine teeb;
- b) ta näitab piltlikult erinevusi individuaalse ja koostegevuse puhul;
- c) toimimisviisi valik sõltub partneri usaldamise määra;
- d) pingelises olukorras võib valida võistlevate või koostegevusele suunatud tegevusvariantide vahel.

Isikutevaheline konflikt on kõige levinum konflikti avaldumise tasand. Arusaamatuste põhjused on sageli emotsionaalsed, kuid ka teised konflikti põhjused on sellel tasandil esindatud;

3. grupisisene konflikt – väikese grupi sisene konflikt, mis on kas meeskonnas, perekonna- või komisjoni liikmete, klassi, seltsi ja korporatsiooni või töörühma liikmete vahel. Grupisisel tasandil on konflikti käsitlemisel vaadeldud, kuid võrd see mõjutab grupi suutlikkust lahendada vaidlusi ja jätkata tõhusalt oma eesmärkide saavutamist. Põhjuseks võib olla vastastikune sõltuvus;

4. gruppide vaheline konflikt – konflikt gruppide, ühingute ja direktioonide, sõdivate rahvaste, vaenutsevate perekondade riigivõimu ja teda ähvardava kogukonna vahel. Selle tasandi konflikt on üsna keeruline, kuna asjasse on segatud arvukalt inimesi, kes võivad üksteist mõjutada. Konflikt võib tekkida ühtaegu nii grupi sees kui ka gruppide vahel;

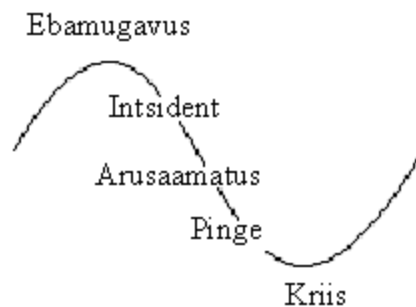
5. organisatsioonikonflikt – organisatsioonis tekkivates konfliktides akumulatsioonid eelnevad konfliktide avaldumise tasandid. Neile lisanduvad potentsiaalsete konfliktide allikana organisatsiooni struktuur, tehnoloogia ja strateegia. Konflikt võib organisatsiooni tegevust edendada või takistada. Organisatsioonis võib eristada huvi-, struktuuri-, väärtus-, suhte- ja teabekonflikte.⁸

⁸ M. Vadi. Organisatsioonikäitumine. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2001, lk 185-192; R. J. Lewicki, D. M. Saunders, J. W. Minton. Läbirääkimiste põhitõed. Tartu: Fontese Kirjastus 1999, lk 31-32.

1.3. Konflikti faasid

Nii nagu on olemas ilmsed ja varjatud signaalid, on olemas ka konflikti faasid või staadiumid, mida tuleb arvesse võtta. Mitte kõik konfliktid ei lõpe kriisiga, aga kui kriis siiski aset leiab, võid kindel olla, et vastavad vihjed olid juba algul olemas. Suurem osa konflikte algab mitte millegi enama kui ebamugavustundega. Tundest, et midagi on valesti.⁹

Kriisid saavadki alguse ebamugavustundest. Kui mõelda mingitele väga väikestele intsidentidele, mida me oleme ignoreerinud, arvates, et see ei ole oluline ega muretsemist väärt, siis me tagasi vaadates mõistame, et vahejuhtum leidis aset pärast seda, kui me tundsim, et midagi on valesti. Iga vahejuhtum jätab meisse jälje, see jääb siiski hinge kraapima. See on arusaamatus, mis on jäetud lahendamata. Ollakse tihtipeale seisukohal, et “küll läheb üle” või “ei maksa teha sääsest elevanti”. Selliste intsidentidega muutub poole suhtumine ja käitumine, mida tajuvad ka ümbritsevad inimesed. Emotsioonide ja tunnetega tuleb tegeleda ning avalikustada, vastasel korral need kogunevad, mis võib viia kriisini (vt joonis 2). Teekond ebamugavusest kriisini võib võtta päeva, nädala, kuu, aasta või mitu aastat.¹⁰

Joonis 2. Konflikti faasid.¹¹

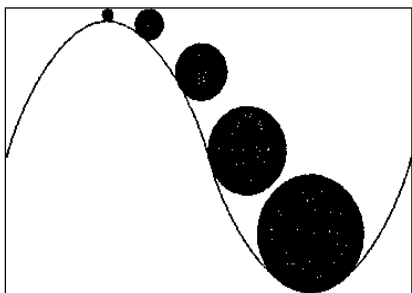
Kindel on see, et kui sa tunnetega õigel ajal ei tegele, hakkavad need kuhjuma, kuni lõpuks purskuvad välja. Nagu lõhkev paise, millest tuleb välja palju ebameeldivat ning millest jääb kahjuks alles arm. Teekond ebamugavusest kriisini võib sarnaneda lumiselt nõlvakult alla veerevale lumepallile. Hoogu kogudes ja alla rulludes muutub see suuremaks ja üha raskemini

⁹ H. Lacey (2002), lk 30-31.

¹⁰ H. Lacey (2002), lk 31.

¹¹ H. Lacey (2002), lk 31.

kontrollitavaks. (Vt joonis 3)¹²

Joonis 3. Konflikt suureneb iga staadiumiga

Võimalikku lähenevat konflikti tuleb kohe ebamugavustunde tundmisel teadvustada. Tuleb tähelepanu pöörata tunnetele ja emotsioonidele ning kindlaks teha nende tekkepõhjus. Otsustades mitte midagi tegemise kasuks, tuleb jälgida situatsiooni ning kontrollida oma emotsioone, sest emotsioonid kasvavad tugevamaks, mis võib väljuda kontrolli alt.

Konflikti arengu etapid:

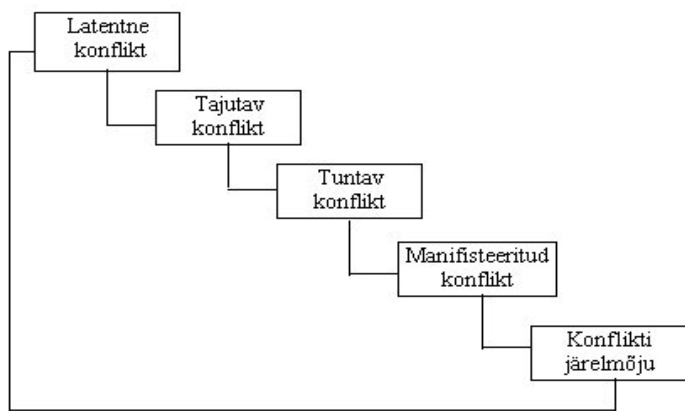
1. järk-järguline pinge kasv;
2. probleemide hulk kasvab ja esmane probleem süveneb;
3. konflikti osaliste aktiivsus kasvab, konflikti iseloom karmistub, lisandub uusi osapooli;
4. emotsionaalsete pingete kasv võib mobiliseerida, võib ka mõjuda laastavalt konfliktis osalejate käitumisele;
5. osalejate hoiakute muutus probleemsesse olukorda ja konflikti üldiselt.¹³

Konflikti faasid on kujutatud alljärgneval joonisel.

¹² H. Lacey (2002), lk 31.

¹³ Н. Ф. Вишнякова. Конфликтология: учебное пособие для системы повышения квалификации работников образования. Минск: Университетское 2000, с 19-20.

Joonis 4. Konflikti faasid

Vastavalt joonisel 4 kujutatud Lou R. Pondy konflikti mudelile on konflikti esimeseks faasiks latentne: konflikt on varjatud kujul olemas, kuid ta ei avaldu veel. Konflikt muutub aktiivseks alles pärast seda, kui organisatsiooni strateegias või struktuuris tehakse niisugused muutused, mille tulemusel muutuvad ka divisjonide ja funktsionaalüksuste vahekorrad. Kuna iga muudatus organisatsiooni struktuuris muudab organisatsiooni seesmisi seoseid ja välissidemeid, ei ole konflikti alati võimalik vältida. Järgmises faasis ongi konflikt tajutav. Selles faasis hakkab ühe grupi tegevus ebasoovitavalt mõjutama teise tegevust. Kui juhid hakkavad siis tegutsema vastavalt kujunenud olukorrale, muutub tajutav konflikt tuntavaks. Tuntava konflikti faasis algab üksteise süüdistamine konflikti tekitamises ja konflikt kandub üle isikutele. Tunda on koostöö ja integratsiooni vähesust. Kui konflikti selles faasis lahenduseni ei jõuta, läheb see üle manifesteerituks. Grupid asuvad avalikult võitlema oma eesmärkide saavutamise eest ja teiste eesmärkide vastu. Niisugune kokkupõrge võib võtta mitmesuguseid vorme. Üks võimalusi on, et ühe divisjoni juht hakkab lausa ründama teise divisjoni juhti teda patuoinaks, probleemide tekitamises süüdlaseks tembeldama. Teiste üksuste kohta levitatakse kuulujutte ning püütakse neid igati kahjustada. Tagajärjeks on raskused toimetulekuga nii divisjonide kui ka kogu firma eesmärkide saavutamisel. Seda tüüpi konflikte juhtkonna tasandil tuleb ette ka juhul, kui kaalul on edutamine peakorterisse või staatust ja mainet tõstvate ressursside jagamine firmas. Pikaajalise manifesteeritud konflikti järel tekib konfliktijärgne seisund, mis jääb aluseks edasiste konfliktide lahendamisele, mis võivad kaasneda järgmiste muudatustega. Kui konflikt laheneb kõiki osapooli rahuldava seisuga, piisab edasiste konfliktide korral läbirääkimiste laua

taha istumisest. Kui konflikt surutakse maha formaalset võimu kasutades, on üsna tõenäoline järgnev töötulemuste halvenemine.¹⁴

Ei ole olemas õiget või valet käitumisviisi ega mingeid juhiseid, kuidas ühes või teises situatsioonis käituda. See kõik sõltub konflikti ja osapoolte iseloomust aga ka konflikti tüübist.

Eristatakse järgmisi konflikti tüüpe:

1. faktikonfliktid – faktide õigsus, usaldusväärsus, infopuudus, valeinfo, erinevad hinnangud info väärtuse kohta, info erinevad tõlgendused, erinevad hindamisprotseduurid;
2. väärtuskonfliktid – erinevad mõtete ja käitumise hindamise kriteeriumid, erinev elustiil, maailmavaade, ideoloogia või religioon;
3. huvide konfliktid – kes mida vajab, kes mida saab, tajutud või tegelikult võistlevad huvid, sisu või protseduur, psühholoogilised erihuvid;
4. protseduurilised (instrumentaalsed ehk vahendite) ja struktuurilised (jõu ja õiguse) konfliktid – destrukttiivne käitumine, kontrolli, omanduse, ressursijaotuse, jõu ja õiguse ebavõrdsus, geograafilised, füüsilised ja keskkonnamõjud, mis takistavad koostööd; aja surve;
5. suhtluskonfliktid – tunded, tajude erinevused, suhtlusoskuste puudus, korduv negatiivse mõjuga käitumine, sõnade ja tähenduste erinevus, iseloomude-isiksusetüüpide sobimatus.¹⁵

14 R. Alas. Strateegiline juhtimine. Tallinn: Külim 2001, lk 128-129.

15 Ü. Vihma (2006), lk 52-53.

2. Sotsiaalse konflikti olemus ja allikad

2.1. Sotsiaalse konflikti olemus

Isikutevahelistest konfliktidest mõnevõrra erinev on sotsiaalse konflikti olemus ja tähendus.

Lewis Coser on defineerinud sotsiaalset konflikti kui võitlust väärtuste pärast ja püüdlust erilise staatuse, võimu ja vahendite omamise poole, mille käigus oponentide eesmärgiks on oma rivaale alla suruda, kahjustada või elimineerida.¹⁶

Coser on määratlenud kahte põhi konfliktitüüpi, „realistlik“ ja „mitterealistlik“. Realistliku konflikti puhul inimesed või grupid lihtsalt kasutavad konflikte kõige efektiivsemal moel, saamaks mida nad tahavad; kui nad saaksid selle mida nad tahavad ilma võitluseta, siis nad loobuksid konfliktist otsekohe. Mitterealistliku puhul on konflikt iseendas. Mitterealistlik konflikt teenib kui pingest vabastamise teesid või kinnitades oma identiteeti ja see kehastab vaenutegevust, mis on tegelikult saadud muudest allikatest. Coseri kalduvus on näha sotsiaalse konflikti kõiki liike sisuliselt „realistlikena“, või ratsionaalne-seletatav institutsioonilistes tingimustes. Süüdistades kõiki patuoinaks on klassikaline näide. Tihti muidugi sisaldab konflikt mõlemaid realistlike ja mitterealistlike elemente.¹⁷

Konflikti olemuses tuleb lähtuda foorülesehitusest, kus punane tähendab ettevaatlikkust, ohtu, agressiivsust, kollane korrektiivide kasutamist suhtluses ja roheline konstruktiivset konflikti lahendust.¹⁸

Sotsiaalne konflikt võib avalduda nii mikro- kui ka makrotasandil. Lähtudes mingist sotsiaalse staatuse grupist, võib rääkida mikrotasandist. Kui aga välja tuua konflikt indiviidi ja eri ühiskondade vahel, on tegemist makrotasandi konfliktiga.¹⁹

Sotsiaalsete konfliktide uurimisega on tegeleud ja tegeleb konfliktiteooria.

Konfliktiteooria keskendub korratusele, kokkuleppe puudumisele ja avalikule vaenulikkusele indiviidide ja gruppide vahel ühiskonnas ning harmoonia puudumisele süsteemis ja tema osade

16 L. A. Coser. *The Functions of Social Conflict*. New York: The Free Press 1969, p 8.

17 R. A. Wallace, A. Wolf. *Contemporary Sociological Theory*. Englewood Cliffs (N. J.): Prentice-Hall 1980, p 134-135.

18 Н. Ф. Вишнякова (2000), с 24.

19 R. Narits. Seadusloome õigusliku ja regulatiivse mõju hindamine. Arvutivõrgus:

<http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11863&highlight=%C3%B5igusteaduse&op=archive2>, 06. märtsil 2013.

vahel. Sellest vaatenurgast lähtudes on võitlus võimu ja ressursside pärast normaalne nähtus ning just stabiilsus ühiskonnas on olukord, mis vajab muutmist. Igal ajamomendil on sotsiaalne kord pigem ebavõrdset võimu omavate gruppide vahelise võitluse tulemus kui tehnoloogia pimedate jõudude või muude umbisikuliste ajaloovoolude tagajärg.²⁰

Sotsiaalse konflikti olemust on avanud mitmed sotsiaalteadlased, keda võib esile tõsta konfliktiteooria esindajatena.

Prantsuse sotsioloog ja filosoof E. Durkheim lähtus sotsiaalse konflikti olemuse väljatoomisel solidaarsuse mõistest, eristades mehhaanilist ja orgaanilist solidaarsust. Esimene põhineb ühiskonnaliikmete vahelise tööjaotuse vähesusel ja töö homogeensusel, mis on omane primitiivsetele ühiskondadele; teine solidaarsusliik on omane enam arenenud ühiskondadele, kus töö on heterogeense iseloomuga ja tööjaotus arenenud. Sotsiaalne konflikt väljendub E. Durkheimi arvates teatud hälbekäitumisena. Hälbekäitumisest kui tervikust eraldatakse sagedamini õigusrikkumised, enesetapud, narkomaania, alkoholism, toksikomaania, prostitutsioon, sotsiaalne parasiitlus; hälbekäitumise põhjuseks aga on anoomia. Anoomiaks nimetas E. Durkheim ühiskonna arengu murrangulistel ajajärgudel sageli ilmnevat nähtust, nimelt sellist ühiskonna seisundit, kui märgatav osa tema liikumisest, kes on teadlikud neid kohustavate normide olemasolust, suhtuvad neisse normidesse kas negatiivselt või ükskõikselt. Anoomia vajalikuks tingimuseks on aga kahe sotsiaalselt tingitud nähtuse kokkupõrge: ühelt poolt nõudmised, huvid ja vajadused ning teiselt poolt nende rahuldamise sotsiaalsed võimalused. Anoomia esineb kõlbelise kriisi tingimustes, kollektiivse teadvuse hävimisel ühiskonnas.²¹

Marxi ajaloolise muutuse mudel baseerub majandussüsteemis toimuval võitlusel tootmisvahendite omanike ja mitte-omanike vahel. Marx ennustas, et see konflikt ei lõpe enne, kui kaob vahe omanike ja mitteomanike vahel, s.o kui ühiskonna kui terviku liikmed on kõik koos tootmisvahendite omanikud.²²

Max Weber lähtus sotsiaalse konflikti olemuse väljatoomisel ühiskonnas esinevast stratifikatsioonist. Ta keskendus järgmistele mõistetele:

1. klass viitab samal majanduslikul tasemel olevatele inimestele, kes kas teadvustavad või ei teadvusta oma ühiseid majandushuvisid ja seejärel muutuvad või ei muutu sotsiaalseks klaasiks;

20 B.B.Hess, E. W. Markson, P. J. Stein. Sotsioloogia. Tallinn: Külim 2000, lk 14.

21 S. Kaugia (2000), lk 1485-1486.

22 B.B. Hess jt (2000), lk 9.

2. staatusegrupp põhineb üldjuhul sarnase elulaadiga liikmete prestiižil, kuid staatuse omistamine ei tulene vältimatult inimese klassipositsioonist: mõnes ühiskonnas austatakse kõige rohkem just inimesi, kes lükkavad endast eemale kõik maise;

3. partei on poliitiline ühendus, mis võib, aga ei pea väljendama klassihuvisid.²³

Konfliktiteooria põhiline tugevus seisneb selles, kuidas on seotud sotsiaalne ja organisatsiooniline struktuur ja ressursside tasakaal. Konfliktiteooria nõuab viljakalt, et väärtused ja ideed peavad olema seotud nende sotsiaalse keskkonnaga ja ei käsitleta iseseisvana.²⁴

2.2. Sotsiaalse konflikti allikad

Konflikt tekib ühiskonnas juhul, kui osapooled püüavad rahuldada oma vajadusi enda vastaste hävitamise või võimetuks tegemisega. Erinevalt teistest vastastikuse toime mehhanismidest, ei eelda konflikt olemasoleva sotsiaalse korra tunnustamist. Konflikt tekibki inimeste ja gruppide vahel just sellepärast, et olemasoleva korra tunnustamisest on loobunud, pidades seda rõhuvaks või ebaõiglaseks. Konfliktiga püütakse purustada või asendada neid, kes loovad sotsiaalse elu reeglid ja tagavad nende täitmist.²⁵

Konflikti võivad põhjustada kahe osapoole väga erinevad vajadused, tekkinud arusaamatus või mittemateriaalse teguri toime. Konflikt võib sündida nii siis, kui kaks osapoolt tegutsevad ühise eesmärgi nimel ja tahavad üldiselt sama tulemust, kui ka kahe asjaosalise väga erinevate taotluste korral.²⁶

Konfliktid tekivad tihti siis, kui tunneme end ohustatuna kellegi poolt, kes meie meelest 1) tegutseb teistsuguste väärtussüsteemide ja tõekspidamiste ajal; 2) tungib territooriumile, mida meie peame enda omaks; 3) võtab ära midagi, mida peame õigusega enda omaks; 4) teeb meile mingil moel halba või kahju; 5) erineb meist mingil moel; 6) põhjustab meile ebamugavust.²⁷

Ka Hiina iidsest kosmoloogiast pärinevad Ying ja yang sümboliseerivad konflikti. (Vt joonis 5).

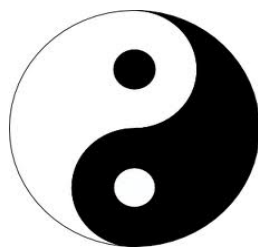
23 B.B. Hess jt (2000), lk 113.

24 R. A. Wallace, A. Wolf (1980), p 157-158.

25 B.B. Hess jt (2000), lk 63-64.

26 R. J. Lewicki jt (1999), lk 30.

27 H. Lacey (2002), lk 28.

Joonis 5. Yin ja yang

Yin esindab varju, femiiniinset poolt ja kuud. Yang esindab valgust, maa meesalget ja päikest. Yin`i jõud on passiivne ning yang`i oma agressiivne. Yin ja yang märki kasutatakse tänapäeval tihti tasakaalu märgina vastaspoolte vahel. Kaks poolt on koos ühes ringis – see osutab, et vastaspoolel sisaldavad tihti osakeid üksteisest. Nad on üksteisest sõltuvad ja pole antagonistlikud. Üks viis konflikti vaadelda on näha mõlemat, nii harmooniat kui konflikti koos eksisteerivana suletud ringis. Et hinnata üht, vajame me teist. Täiuslikkuse saavutamiseks vajame mõlemat. Konflikti lahendamine ei väldi konflikte, pigem on need meie elus tervitatavad, et õppida ja edasi liikuda.²⁸

Iga konflikt algab kahest opositsioonilisest jõust. Tõenäoliselt lihtsalt kahest inimesest. Sarnaselt mitmetasandilisele marketingi skeemile moodustab see siis tohutu püramiidse mudeli.²⁹

Peamisteks sotsiaalse konflikti allikateks on sotsiaalne ebavõrdsus, väärtused, majandus ja võim.³⁰

Sotsiaalne ebavõrdsus on otseselt seotud sotsioloogia selliste teemadega nagu klassid ja sotsiaalne kihistumine ning mobiilsus. Sotsioloogilised uuringud on tõestanud, et ebavõrdsus ühiskonnas ei ole pelgalt majanduslik.³¹ Klasside ja kihistumise mõiste kasutamisel on kirjeldus ja prognoos, teooria ja poliitika iseäralikult läbi põimunud. Kõige tähtsam on klasside seisuslikkus ja sotsiaalne tajutavus, sealhulgas nende liikmete endi poolt. Sealjuures mõistame klasse suurte gruppidega, mis on oma elus ja tegevuses omavahel seotud. Klassidest saab jutt olla alati üksnes sotsiaalses ja teaduslikus mõttes koos. Ühiskond ise mõistab end „klassidena“ ja korrastub „klassideks“, ja sotsioloogiline mõiste registreerib ja reflekteerib seda, kritiseerides klassimõiste eeldusi. Sotsiaalne mobiilsus – nagu ka geograafiline mobiilsus, isegi igapäevane

28 H. Lacey (2002), lk 26.

29 H. Lacey (2002), lk 27.

30 R. Fisher. Sources of Conflict and Methods of Conflict Resolution. Arvutivõrgus: http://www.aupeace.org/files/Fisher_SourcesofConflictandMethodsofResolution.pdf, 06. märtsil 2013.

31 I. Aimre. Sotsioloogia. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2001, lk 227.

mobiilsus perekonna ja töökoha vahel – paiskab inimeste eluteed ja elutingimised segamini. Kõikide nende mobiilsusliikidega ning eriti nende kõikidega kokku on seotud üha uued individualiseerimise astmed, mis lõdvendavad sidemeid perekonna, naabruskonna, kolleegide, elukutse ja ettevõttega ning sidemeid teatud regionaalse kultuuri ja maastikuga. Inimeste eluteed muutuvad sõltumatuteks nendest tingimustest ja sidemetest, millest nad pärinevad või millesse nad satuvad, ning omandavad nende suhtes iseseisvuse, mis üldse alles võimaldab kogeda neid isikliku saatusena. Leibkondade käsutada oleva raha lisandumine tuleneb olulises osas naiste tööhõive kasvust. Naised on suuresti vabanenud kahemõttelisest „tasustatava abitööjõu“ seisundist ning on palgatöö abil teinud end abikaasast nii-öelda „sõltumatuks“. „Ise teenitud raha“ väärtus ei ole üksnes materiaalne, vaid ka sotsiaalne ja sümboolne. See muudab võimusuhteid abielus ja perekonnas.³² See annab naistele perekonnas sõnaõiguse, vabaduse ning iseseisvuse. Seega sotsiaalsed suhted sõltuvad suurel määral oma enda raha teenimisest ja käsutamisest. Seoses naiste palgatöö ja „oma rahaga“, rabelevad nad justkui välja koduperenaise rollist, jagades majapidamistöid mehega. Lisaks majanduslikule ebavõrdsusele tuleb rõhutada soolisest ja erinevusest tulenevat sotsiaalset ebavõrdsust.

Soolist erinevust ja sotsiaalset ebavõrdsust on käsitletud põhiliselt nn meeste ühiskonna aspektist: mehed tegelevad kvalifitseerituma tööga ja neile makstakse kõrgemat palka, meestel on võimalik omandada mitmekülgne haridus ja hakata tööle igas valdkonnas, naiste puhul kehtib aga nii hariduslikke kui kutsealaseid piiranguid. Sotsiaalsete rollide determineeritus rollitaitja soost oleneb eelkõige ühe või teise ühiskonna või kultuuri arengutasemest ja suundumustest. Enamuses maades on meeste eluiga lühem ja nad haigestuvad sagedamini südame- ja vaimuhaigustesse. Neid ja muidki tagajärgi seletatakse põhiliselt sooerinevustega, aga ka sotsiaalsete rollide võrdsus ei saa olla absoluutne: ema ja isa ei saa oma kohti vahetada. Meeste ja naiste ebavõrdsus saab alguse nende endi erinevusest, omandades kultuurist olenevalt erineva iseloomu. Üldiselt on teada, et soolised erinevused käivad kaasas nii inimeste tervise kui elueaga. Probleem meeste ja naiste võrdsusest tööl, kodus ja puhkehetkel püsib ega kao arutelude orbiidilt ilmselt mitte kunagi. Soolised erinevused kanduvad majandus-, kutse-, haridus- ja teistesse valdkondadesse, muundudes ebavõrdsuseks.³³

See ajalooliselt tekkinud olukord, kus teadvus on uuenenud, kuid mehe ja naise olukord on jäänud samaks, on kahes mõttes plahvatusohtlik: noored naised on – hariduselt meestega

32 U. Beck. Riskiühiskond: teel uue modernsuse poole. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2005, lk 100-112.

33 I. Aimre (2001), lk 228.

võrdsustades ning oma seisundit teadvustades – hakanud ootama nii töö- kui ka perekonnaelult rohkem võrdsust ja partnerlust, kuid tööturg ja meeste käitumine muutuvad hoopis vastassuunas. Mehed on kätte õppinud võrdsuse retoorika, kuid sõnadele ei järgne teod. Hoolimata (hariduslike ja õiguslike) eelduste võrdsustamisest muutub meeste ja naiste olukord samal ajal ebavõrdsemaks, teadvustatumaks ja legitimeerimatumaks. Teravnevad vastuolud: naised ootavad võrdsust, kuid ebavõrdsus püsib ning mehed kasutavad ühise vastutuse hüüdlauseid, et vana soorollid ei kao.³⁴

Etnilisel ja rassilisel ebavõrdsusel on isiksusekeskne, grupiline või riiklik iseloom. Üldtunnustatud on seisukoht, et nii etnos kui rass ei ole pelgalt sotsio-kultuurilised fenomenid. Etnilis-rassiline ebavõrdsus kuni diskrimineerimiseni välja on ajaloolis-poliitiline sündis, millele andis erilise hoo kapitalistlike tootmissuhete ja rahvusriikide teke. Etniline vähemus moodustab tavaliselt ühiskonna madalama osa, kuuludes töötute või deklasseerunud elemendi hulka. Ebavõrdsus eksisteerib nende puhul hariduses, töö- ja kutsealades ning sellest tulenevalt sissetulekus, varanduses, eluviisides jms. Seega on ebavõrdsuse väliseks avalduseks vaesus, harimatus ja kultuuritus. Kui sotsiaalsete erinevuste ja ebavõrdsuse käsitusi grupeerida ja täiendada, võib esitada järgmise loetelu:

- staatuseline ebavõrdsus – palk, tulud, varandus, omand, võimalused, majandustegevused jne;
- sotsiaalne ebavõrdsus – võimalus liikuda ja soetada tutvusi teatud ühiskonnakihtides, klubides, seltskondades; saavutada prestiiž, kuulsus, tuntus, maine jne;
- poliitiline ja poliitilisest korrast tulenev ebavõrdsus – omada võimu ja autoriteeti, domineerida parteis, kollektiivis, seltskonnas; omada kodanikuõigusi või taluda poliitiliste võimaluste piiranguid jne;
- kultuuriline ebavõrdsus – elustiili ja käitumisstiili erinevused, subkultuurist tulenevad erinevused realiseeruvad ebavõrdsusena;
- religioosne, usuline ebavõrdsus - tööalane, hariduslik, abiellumise ja perekonna loomise eelistatus või piiratus;
- rahvuslik, etniline ebavõrdsus - teisest rahvusest või teise etnilise kuuluvusega isikute mittedallimine, tagakiusamine või nende eelistamine; nendele osaks saavad piirangud

34 U. Beck (2005), lk 129.

hariduses, töös, abielus; nende halvustamine, avalikult või varjatult mõnitamine, “siltide” külge kleepimine;

- rassiline ebavõrdsus - sallimatus, tagakiusamine; piirangud või eelistatus hariduses, tööalal, abielus jne;
- indiviidi omadustest tulenev ebavõrdsus - ilu, hea kehaehitus, mõistus, mälu, tahtejõud, töövõime, suhtlemisoskus, liidriomadused, karismaatilisus, orientatsioonidest ja püüdlustest tekkivad erinevused, mis võivad tänapäeva ühiskonnas kujuneda sotsiaalseks ebavõrdsuseks, teatud tüüpi eelistamiseks;
- sooline ja vanuseline ebavõrdsus - naiste ja elatanud inimeste varjatud ja avalik diskrimineerimine või noorte ja meeste eelistamine;
- haridusest ja professionaalsest ettevalmistusest tulenev ebavõrdsus - massiharidus või privilegeeritud haridus, kõrgelt väärtustatud professionaalsed oskused, kõrgetasemeline ettevalmistus, professionaalne tulemuslikkus, produktiivsus või vastupidi;
- elu- ja tegevuskohast tulenev ebavõrdsus - tsentrumi ja perifeeria erinevusest tulenevad erinevused hariduses, informatsiooni kättesaadavuses, kultuuritarbimises, töötasudes, tööhõives, tutvuses, maailmapildis, ühiskonnanägemuses jne.

Sotsiaalne ebavõrdsus on oma olemuselt hüvede ja ressursside erinev jaotus inimeste, perekondade ja gruppide vahel, tegelikult ka territoriaalselt ja riikide lõikes. Ebavõrdsus ei väljendu ainult sotsiaalsete kihtide kõrgemas ja madalamas positsioonis. See realiseerub peaaesjalikult eluvõimalustes, elustiilis, hoiakutes ja käitumises.³⁵

Sotsiaalne ebavõrdsus on oluline sotsiaalse konflikti allikas.

Konflikt väärtushinnangute pinnal (näiteks rahvuslik-etnilised konfliktid) on üks raskemini lahendatavaid. Siin on tegemist printsiipide ja põhimõtetega, millest on raske, kui mitte võimatu lahti öelda. Loobudes oma põhimõtetest, esivanematelt pärandatud traditsioonidest, kaotab konfliktiosaline oma näo, oma prestiiži.³⁶ Prestiiž sõltub teiste inimeste austusest. Mõnes ühiskonnas austatakse tarkust ja tagasihoidlikkust, teises hooplemist ja sõjakust. Kaasaegses

35 I. Aimre (2001), lk 227- 230.

36 S. Kaugia (2000), lk 1499.

industriaalühiskonnas põhineb prestiiž peamiselt töökohal ja sissetulekul. Kui respondente paluda hinnata eri elukutsete tähtsust ja väärtust, hinnatakse kõige kõrgemalt üldjuhul kitsaste erialade professionaale, nagu juristid, arstid, teadlased ja ülikooli õppejõud, kes on kulutanud pikki aastaid enda koolitamisele, kontrollivad kutset saavate inimeste arvu ja nende teadmiste taset, jälgivad sotsiaalseid protsesse ning kaitsevad omasuguseid avalikkuse eest. Skaala madalaimaid astmeid okupeerivad töökohad, mis vajavad vähest koolitust, on oma iseloomult „mustad“ ja kus tegeldakse vaid käskude täitmisega. Elukutsete prestiižiskaala põhjas asuvad sellised elukutsed nagu prügiveedaja, saapapuhastaja, restoranitöoline, vanadekodu abitöoline ja taksojuht. Kuigi need töökohad ei pruugi olla ühiskonnas kõige madalamalt tasustatavad, peetakse neid madalaprestiižseteks. Kuigi respondendid teevad vahet majandusliku tulukuse vahel ühelt poolt ja elukutse sotsiaalse väärtuse vahel teisalt, kasutab inimene elukutse prestiiži hindamisel mõlemaid muutujaid, kusjuures puudujäägid elukutse sotsiaalses väärtuses kompenseeritakse majandusliku tulususega ja vastupidi. Prestiiži kohta antavaid hinnanguid mõjutab lisaks ka see, kas elukutses domineerivad mehed või naised, kusjuures nn naiste töökohad on üldjuhul madalama prestiižiga. Paljud madala prestiižiga töökohtade töölised säilitavad kõrge enesehinnangu tänu suhetele perekonna ja töökaaslastega ning tänu oskustele ja omadustele, mis on vajalikud sellel töökohal töötamiseks, näiteks kelneril peab olema hea mälu.³⁷ Vaidlus põhimõtetest loobumise astme üle toob alati kaasa selle grupi lagunemise, millel on konflikt mõne teise grupiga. Sellega kaasneb omakorda liidri vahetumine ja uus arusaam põhiväärtustest.³⁸

Materiaalseid ressursse puudutavad (ehk sotsiaal-majanduslikud) **konfliktid** on hästi reguleeritavad. Et materiaalsed väärtused on mingil viisil mõõdetavad, muutub küsimus ressursside jaotumisest tavaliselt kauplemiseks, mille puhul on võimalikud vastastikused kokkulepped.³⁹ Selles võitluses võib mõnel inimesel või grupil olla juba algusest peale teiste ees eelis. Sotsiaalse kihtistumise mõiste viitab staatuste hierarhiale, mis väljendub võimu, prestiiži ja vara ebavõrdselt jagunemist ühiskonna liikmete vahel. Konfliktiteoreetilisest vaatenurgast, mis näeb ajalugu jätkuva võitlusena nende väheste, kes omavad tootmisvahendeid, ja nende paljude vahel, kes tootmisvahendeid ei oma, tundub tihti, et stratifikatsiooni dimensioonide vahel eksisteerib teatud ühtsus. Jõukus tähendab ju võimu ja neid mõlemaid saab koos kasutada respekti saavutamiseks. Igas ühiskonnas eksisteerivad materiaalsed väärtused, mis näitavad

37 B.B. Hess jt (2000), lk 114-115.

38 S. Kaugia (2000), lk 1499.

39 S. Kaugia (2000), lk 1499-1500.

inimese edukust. Ameerika Ühendriikides hinnatakse näiteks inimeste jõukust. Jõukuse arvutamisel arvutatakse kokku kõik leibkonnavarad alates elukindlustuspoliiside väärtusest ja lõpetades kinnisvara ja aktsiatega. Perekondade sissetulek varieerub ühiskonnas suuresti. See sõltub raha teenija soost, rahvusest, töötavate inimeste arvust perekonnas ja perekonnatüübist.⁴⁰

Poliitilise konflikti sisuks on võimuvõitlus. Mida kõrgema koha pärast võideldakse, seda ägedam on võitlus. Hierarhia tipus on riigipea, valitsusjuhi ja -liikmete ametikohad ning kõik asjaosalised on valmis palju ohverdama, et saavutada poliitiline edu, et avardada enda ja oma grupi võimupiire. Seega on kõigis poliitikasuhetes varjatud elemendiks võitlus võimu pärast, mida üldiselt avalikult ei tunnustata ja mis peidetakse õiguslike ja ideoloogiliste kulisside taha.⁴¹

Kõige üldisemas filosoofilises formuleeringus on poliitika tegutsemisviis eesmärgiga muuta midagi või soov kaitsta midagi/kedagi muutuste eest. Erinevad huvid ja lahkarvamused sotsiaalsete gruppide vahel ühiskonnas on poliitilise tegevuse algpõhjuseks. Poliitika on kompromisside kunst. Kompromiss eeldab poliitiliste jõudude mõlemapoolset järeleandmist. Niisiis on poliitika sotsiaalne tegevus, mis kasvab välja eriarvamustest, sotsiaalsetest konfliktidest ja on seotud võimu püüdega midagi muuta eri gruppide vahel või kaitsta midagi muutuste eest ja saavutada konsensus. Eri riikides ja ühiskondades on sotsiaalne konflikt püsiv, küsimus on vaid selle konflikti teravuse astmes. Konflikti viimine mingisuguseks kokkuleppeks erinevate sotsiaalsete jõudude vahel on poliitilise tegevuse eesmärk. Kokkulepe, mis hoiab ära kasvõi natukeseks ajaks sotsiaalse konflikti edasise arenemise. Võiks öelda ka vastupidi – seal, kus konflikti areng ei ole seotud mitte ühegi kokkuleppega, puudub poliitika. Et poliitikat teha, peab eeltingimusena olema lahkarvamused erinevate sotsiaalsete gruppide vahel ning peab olema võimuorgan, kes püüab gruppidevahelist konflikti mingi suunas lahendada. Poliitikat võib nimetada ühiskonna liikmete erinevuste loomulikuks peegelduseks. Erinevusi, mis viivad konfliktini, on palju: majanduslik erinevus riikide ja inimeste vahel; jõukad inimesed pole kunagi rahul sellega, mis on. See on n.ö sotsiaalse ebavõrdsuse (rikaste ja vaeste) probleem. Vaesed tahavad rikastele järgi jõuda, rikkad veel rikkamaks saada jne. Ei ole olemas kahte ühesugust riiki. Kõik riigid erinevad loodusrikkuste, toorainearvude poolest. Inimesed ise on erinevad oma võimete, ettevõtlikkuse, intelligentsi, julguse poolest. Erinevates riikides on erinev seadusandlus, traditsioonid: näiteks on erinevad kodanikuõigused, erinevad sotsiaalsed staatused perekonnal,

40 B.B. Hess jt (2000), lk 112-115.

41 S. Kaugia (2000), lk 1499-1500.

üksikisikutel, välismaalastel, mustanahalistel, naistel jne. Poliitika lätteks on eri sotsiaalsete gruppide väärtuste vaheline erinevus, mis tuleneb suurel määral ühiskonna gruppide majanduslikest huvidest ja viivad paratamatult lahkarvamuste-konfliktideni. Selleks, et erinevaid grupe koos hoida, on vaja teatud mängureegleid – seadusi, regulatsioone, on vaja poliitikat. Erinevused on igas riigis ja ühiskonnas olemas, iseküsimus on see, kuidas üks või teine riik nende erinevustega arvestab. Isegi kui ühed lahendatakse ära, tekivad uued. Siit ka järeldus, et poliitika ei kao kunagi ära ja inimeste-, gruppidevahelised kokkulepped ei ole absoluutsed, vaid muutuvad. Inimeste ja sotsiaalsete gruppide juurdepääs mõjutamaks poliitikat on erinev. Paljud inimesed ei saa täiel määral osaleda poliitikas, kuna nad on näiteks välismaalased või erinevad oma sotsiaalse staatuse – jõukuse, rassi ja religiooni suhtes. Igas piirkonnas on olemas kohalikud, regionaalsed ja rahvuslikud huvid. Rahulolematus on seda suurem, mida suuremad on sotsiaalmajanduslikud ja regionaalsed erinevused. Loomulikult on geograafilised ning majanduslikud erinevused ühe riigi piires palju vähem tuntavad kui näiteks erinevate riikide vahel. Just nimelt riikidevaheliselt tasandilt on poliitika sageli viinud riikidevaheliste liitudeni või ka sõdadeni. Diplomaatilises mõttes on kõik võrdsed – olgu tegemist suure või väikse riigiga. Ometi ei oma väikeriik maailmapoliitikas kunagi nii suurt mõju kui suurriik.⁴²

Konflikte ei ole mitte ühetüübilisi, vaid mitme tekkeallikaga. Näiteks ametiühingu-juhtkonna konflikt on tavaliselt seotud majandusliku konkurentsiga, kuid seal võib toimuda ka võimuvõitlus ning konflikt on sageli seotud ka lahkuminevate ideoloogiate või poliitiliste väärtustega. Mida rohkem tekkeallikaid, seda intensiivsem ja raskesti juhitud konflikt on. Olulisteks konfliktide allikaks on ka ebaefektiivne kommunikatsioon. Mõõdarääkimine ja valestimõistmine võivad tekitada konflikte isegi juhul, kui põhilised vastuolud puuduvad. Lisaks võivad pooltel olla erinevad arusaamad olukorra seikade kohta ning kuni nad infot pole vahetanud ja oma arusaamu selgitanud, on lahenduse leidmine võimatu. Enesekesksus, selektiivne tajumine, emotsionaalne erapoolikus, eelarvamused, jne on asjaolud, mille tulemusena võivad meie ja teise poole arusaamad olukorrast suuresti erineda. Kui oma mõtete selgeks ja viisakaks edastamiseks jääb oskusi väheks, on tulemuseks sageli segadus, solvumine ja viha, mis kõik muudavad konflikti üha ägedamaks. Pooled võtavad konflikti väga tõsiselt, hoolimata sellest, kas konfliktil on

42 J. Ruus. Poliitilised institutsioonid. Tallinn: Riigikantselei 1998. Arvutivõrgus: http://tartu.ester.ee/search~S1*est?/Xpoliitilised+institutsioonid&searchscope=1&SORT=D/Xpoliitilised+institutsioonid&searchscope=1&SORT=D&SUBKEY=poliitilised%20institutsioonid/1,15,15,B/1856~b2116471&FF=Xpoliitilised+institutsioonid&searchscope=1&SORT=D&1,1,,1,0, 06. märtsil 2013.

objektiivsed põhjused või on see tekkinud ainult taju või suhtlusprobleemide tõttu.⁴³

Sotsiaalsete konfliktide peamiseks põhjusteks on eesmärkide erinevus, ressursside piiratus ja jagamine, vastastikune sõltuvus, erinevad seisukohad, staatuse ebamäärasus, kommunikatsiooni probleemid,⁴⁴ erinevad väärtushinnangud, võimuvõitlus ja sotsiaalne kihistumine.

Nii nagu ei ole võimalik täielik võrdsus üheski ühiskonnas, nii pole olemas ka ühtegi konfliktideta ühiskonda. Konfliktide reguleerimiseks on põhimõtteliselt kaks võimalust – kas teha seda õiguslike või mitteõiguslike vahenditega. Esimesel juhul tähendaks see konfliktide lahendamist mitteametlikke teid kasutades, mille puhul võib ilmned, et ühed grupid püüavad oma huve ellu viia teiste gruppide normatiivseid ootusi rikkudes. Teisel juhul pööratakse sotsiaalse kontrolli poole, ent selgi juhul pole konflikti lahendus kindel, enamgi veel: teatud juhtudel võivad õigusnormid hoopis tõugata ühiskonda konfliktide poole.⁴⁵

Konfliktidega toimetulemiseks ja nende lahendamiseks on erinevad meetodid ja strateegiad.

43 R. Fisher. Sources of Conflict and Methods of Conflict Resolution. Arvutivõrgus: http://www.aupeace.org/files/Fisher_SourcesofConflictandMethodsofResolution.pdf, 06. märtsil 2013.

44 K. Türk. Eestvedamine. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2001, lk 181.

45 S. Kaugia (2000), lk 1500.

3. Teed konflikti lahendamiseks

3.1. Konfliktiga tegelemise strateegiad vastastikust sõltuvust arvestades

Olemasolevate vastuolude lahendamiseks on erinevaid lähenemisi, mis ei sõltu konflikti tasemest. Konfliktile võivad järgneda hävitavad või loominguks tulemused, sõltuvalt valitud lähenemismeetodist. Kui me suudame konflikti loominguks juhtida, võime tihti leida uusi lahendusi, mis rahuldavad mõlemaid osapooli. Mõnikord tähendab see võimu või ressursside jagamist eelnevast võrdsemal viisil, või siis suurema ressursside ühisvaru või mõjuvõimu vormide loomist. Loominguks tulemused on tõenäolisemad juhul, kui osapooled on vastastikku sõltuvad, s.t. nad on piisavalt iseseisvad ja sõltumatud, et teineteist mõjutada, vastupidiselt olukorrale, kus üks osapool on teisest sõltuv. Vastastikust sõltuvust arvestades on tuvastatud kolm põhistrateegiat, mida osapooled võivad konfliktiga tegelemiseks kasutada: võit-kaotus, kaotus-kaotus ja võit-võit.

Võidu-kaotuse lähenemine on liigagi sageli esinev meetod. Inimesed õpivad hävituslikke konfliktisuhteid kõikjal, perest mänguväljakuni. Sageli lähtutakse nn "kindla suurusega piruka" eeldusest, mis tähendab seda, et kui üks osapool võidab midagi, siis teine peab sellest loobuma. Seeläbi on antud strateegia eesmärgiks teise poole alistuma sundimine. Mõnikord tehakse seda sotsiaalselt vastuvõetavate mehhanismide abil, nagu näiteks häälteenus, juhi autoriteet või kohtuotsus. Mõnikord kaasnevad sellega salastrateegiad, ähvardused, vihjed – kõik, mis töötab, sobib, s.t eesmärk pühitseb abinõu. Tihti on tegemist ka tugeva meie vs nemad eristusega, millega kaasnevad klassikalised grupisisese konflikti sümptomid. Siin on soovitud tulemuseks ülekaalukas võitja ja häbige tagasitõmbuv kaotaja, kes aga hakkab väga hoolikalt järgmist raundi ette valmistama. Lõppkokkuvõttes kaotavad kõik;

Kaotus-kaotus strateegiat ilmestab konflikti silumine või kõige lihtsamate kompromisside leidmine. Mitte kummalgi juhul ei otsita ega leita produktiivse konfliktilahenduse loominguks potentsiaali. Lahkarvamusi peetakse paratamatuks, miks siis mitte erinevustega leppida või probleeme siluda nii valutult kui vähegi võimalik. Mõnikord on see tõepoolest paratamatu tegelikkus ja kahju on väiksem kui võidu-kaotuse meetodi puhul, seda vähemalt kaotaja perspektiivis. Mõlemad pooled saavad osa sellest, mida tahavad, ja lepivad osalise rahuloluga. Kumbki pool ei tea, et konflikti ühiselt ja täies ulatuses lahkamisel, oleksid nad leidnud palju rahuldavama lahenduse. Või siis kasutavad pooled realistlikult antud lähenemist selleks, et

piiratud ressursse jaotada või võidu-kaotuse situatsiooni ja tulemust edasi lükata;

Võit-võit lähenemise puhul on tegemist teadliku ja süstemaatilise püüdega mõlema poole eesmärgi saavutada ühise probleemi lahendamise abil. Konflikti vaadeldakse kui probleemi, mida lahendada, mitte kui sõda, mida võita. Oluliseks vaheks on meie (mõlemad osapooled) probleemi vastu ning mitte meie (üks osapool) nende (teise osapoole) vastu. Nimetatud meetod keskendub mõlema osapoole vajadustele ja piirangutele, selle asemel, et rõhutada vallutamiseks mõeldud strateegiaid. Kogu probleemi määratlemine ja analüüs ja alternatiivide väljatöötamine eelnevad mõlemale poolele sobivate otsuste vastuvõtmisele. Pooled töötavad ühiste ja üldiste eesmärkide nimel, s.t eesmärgi, mida pooled saavutavad ainult koostöös. Rõhku asetatakse pikaajalistele osapoolte vahelistele suhetele, mitte lühiajalistele lahendustele. Suhtlus on avatud ja vahetu, mitte saladuslik ja kalkuleeriv. Ähvardused ja sundimine on keelatud. Eeldatakse, et arvestades suhtega kaasnevat täielikku ressursside mahtu, on lõimuvad nõusolekud võimalikud. Hoiakud ja käitumised on suunatud usalduse ja heakskiidu, mitte kahtluse ja vaenu kasvatamisele. Võit-võidu lähenemisel on vaja väga palju kannatust ja suhtluse ning probleemilahendusoskusi.⁴⁶

3.2. Alternatiivid koostööl põhinevale probleemilahendamisele

Siin tuntakse järgmisi konflikti lahendamise meetodeid:

1) **Eitus**. Mõne inimese jaoks on konfliktid nii hirmuäratavad, et nad eitavad inimestevahelisi probleemide olemasolu. Nad ei võta probleemi suhtes ette midagi peale eitamise – see tähendab, et nad hoiduvad probleemi teadvustamisest. Konflikti allasurumine tähendab seda, et teeseldakse omaette ja teiste ees, et kõik on korras. Kui inimene eitab pidevalt probleemide olemasolu, muudab ta end maailmas, mis võiv olla ohtlik, mõttetult haavatavaks. Korduv eitamine viib sageli välja psühhosomaatiliste haiguste ja muude psühholoogilise distressi vormideni;

2) **Vältimine**. Mõned inimesed on inimestevahelistest vajadustest konfliktidest teadlikud, ent nad teevad kõik, mis nende võimuses, et neile konfliktidele mitte näkku vaadata. Nad tõmbuvad eemale olukordadest, millest tüli võib tõusta, või ilustavad probleemi, käitudes nii, nagu poleks seda olemaski. Enneaegne andestamine võib tuleneda headest kavatsustest, kuid on tegelikult

46 R. Fisher. Sources of Conflict and Methods of Conflict Resolution. Arvutivõrgus: http://www.aupeace.org/files/Fisher_SourcesofConflictandMethodsofResolution.pdf, 12. märtsil 2013.

destruktiivne viis konflikti vältida. Siin surutakse tunded alateadvusesse, kus nad võivad kasvada, kuni muutuvad ükskord kontrollimatuks;

3) **Alistumine.** Sattudes vastamisi kellegi teise vajadustega, mis on konfliktis nende endi vajadustega, annavad paljud inimesed alla. Nad alistuvad sageli võitluseta. Mõned vanemad kasutavad laste kasvatamisel lubavat lähenemist. Tegelikus elus võib see väljenduda korduvas allaandmises lapse vajadustele, tahtmiste ja soovidele omaenda õigustatud vajaduste arvel, mis jäävad rahuldamata;

4) **Domineerimine.** Oma lahendus surutakse teisele inimesele peale. Inimene, kes otsuse vastuvõtmisel domineerib, tuleb välja lahendusega, mis vastab tema vajadustele. Domineeriv inimene võib saada oma tahtmise või saavutada teatud tulemuse, kuid suhe kannatab asjatult. Teise inimese vajaduste peale ei mõelda üldse, või ei tajuta neid nii täpselt ega rahuldada nii täielikult, kui see tegelikult võimalik on. Kui vajadustekonflikti ajal delegeeritakse liiga tihti lahenduste väljamõtlemine teistele inimestele, on sellel mitmeid negatiivseid tagajärgi. Esiteks ilmneb pahameele voog inimese suhtes, kes oma lahendust teistele peale surub. Lisaks [...] võib lahenduse pealesurumine äratada ka vanu lahendamata pahameeletundeid, mis on pärit minevikust, kui mõni teine autoriteetne isik surus oma tahet peale. Kui domineerimine ilmneb korduvalt, on negatiivsed tagajärjed sageli dramaatilisemad. Inimesed rakendavad tagasilöögi andmiseks sabotaaži, näppamist, tööseiskuid, passiivset vastupanu, emotsionaalset kaugenemist ja muid destruktiivseid teguviise.

Allaandmine ja domineerimine on võit-kaotus tüüpi strateegiad – üks inimene võidab, teine kaotab. Eitus ja vältimine on samuti võit-kaotus tüüpi lähenemised: üks osapool kaotab teadlikkuse puudumise või eemaletõmbumise tõttu ja tema vajadused jäävad rahuldamata. Kui vaadelda suhet pärastpoole, on arvatavasti korrektsem öelda, et neist neljast konfliktiga toimetulemise viisist ükskõik millise korduvat kasutamist võib nimetada kaotus-kaotus tüüpi strateegiaks. Kumbki osapool kaotab midagi ja ka suhe ise halveneb;

5) **Kompromiss.** See võtab arvesse mõlema poole vajadusi ja hirme. Kompromissi korduv kasutamine võib olla letaalne ka teistel, vähem ilmsetel viisidel. Paljudes abieludes on kokku saanud väga erinevad isiksused. Oma erinevuste tõttu võivad nad lahendada probleeme pidevalt kompromissi abil. Kahekümne abieluaasta jooksul rahulduvad nad erinevuse ilmnemisel kumbki millegi vähemaga, kui see, mida nad tegelikult tahaksid. Nende kompromissid toovad neile ajutise kodurahu, milles puuduvad rõõm ja nauding. Ka organisatsioonides tapab liigne

kompromissi kasutamine loominguksuse, lämmatab inimesi ja külmutab kasumi.⁴⁷

3.3 Lābirāākimised

Pooled kohtuvad ja pūūavad ūhiselt konfliktile lahendust leida. See toimub ilma kindla menetluskorrata ja ilma kolmanda neutraalse isiku osaluseta.⁴⁸ Lābirāākimised on kunst, mis aitab teil saada teistelt, mida tahate, ilma, et soetaksite endale vaenlasi. Lābirāākimisoskus tuleb kasuks, kui vestluspartner pole teile lähedane ning te ei kasutaks tema peal ausa vōitluse taktikat. Lābirāākimised on protsess, milles erinevate vōi isegi vastandlike vajadustega inimesed vōivad jōuda kokkuleppele. Ehkki mōlemad osapooled tahavad vōita, tuleb neile kōige rohkem kasuks mōlemale vastuvōetav otsus. Isegi kōige keerukamad lābirāākimised vōib jagada nelja faasi:

1. ettevalmistus. Enne vastasleeriga kohtumist peate vālja selgitama, milline tulemus on teile kōige meelepārasem, milline mitte nii vāga, kuid siiski vastuvōetav, ja milline oleks kōige kehvem lahendus, millega te nōustuksite. Lābirāākimiste vaheajal jātkate ettevalmistusi, otsides informatsiooni, kavandades oma taktikat ning pidades vōimalike variantide leidmiseks ajurūnnakut;

2. arutelu. Mōlemad osapooled kirjeldavad olukorda ning ūtlevad, mida nad tunnevad ja arvavad. Selgitate oponentidele, kuidas olukord nāeb teie arvates vālja mōlema leeri huvide ja vajaduste kandi pealt. Aruteluga saab lahendada ummikseise, esitades tāiendavaid kūsimusi teise osapoole huvide kohta ning selgitades oma vaatepunkti;

3. ettepanek ja vastuettepanek. Esitate pakkumise vōi palve. Oponent teeb vastupakkumise. Seda protsessi korratakse mitu korda, vahepeal vōidakse arutleda vōi mōtlemisaega vōtta. Uute ettepanekute ja vastuettepanekute tingimused lāhenevad ūha teineteisele, et jōuda kompromissile;

4. kokkulepe ja lahkarvamus. Lahkarvamus viib lābirāākimised taasarutlus-, vōi kui aeg maha on vōetud, siis ettevalmistusfaasi. Lahkarvamus kuulub lābirāākimiste juurde. Ta on mārguanue uueks katseks, mitte kivimūūr, millest ei saa ūle ega ūmber. Lōpuks jōutakse ikkagi mōlemaid pooli rahuldava kokkuleppeni.⁴⁹

47 R. Bolton. Igapāevaoskused. Puhja: Vāike Vanker 2002, lk 305-310.

48 Lepitusseaduse eelnōu seletuskiri. Kāttesaadav. Arvutivōrgus:

[www.riigikogu.ee/?...lepitusseaduse%20seletuskiri%20\(488\)...](http://www.riigikogu.ee/?...lepitusseaduse%20seletuskiri%20(488)...), 14. mārtsil 2013.

49 M. McKay, M. Davis, P. Fanning. Suhtlemisoskused. Jārvakūla: Vāike Vanker 2000, lk 169-170.

Tavastrateegiad läbirääkimisel:

- ühe poole maksmapanek teise arvel;
- teisele poolele alistumine (sooviga talle tulevikus kätte maksta);
- teisele antakse näilisi hüvitusi- katteta lubadusi jm;
- mehhaaniline kompromiss, mis ei rahulda kumbagi poolt;
- läbirääkimiste katkestamine uste paugutamise või võltsi naeratuse saatel.⁵⁰

3.4 Kolmanda poole sekkumine

Niikaua, kui läbirääkimistest on kasu ja need annavad tulemust, tasub jätkata läbirääkimistega ning vältida kolmandate poolte sekkumist. Kuid vahel jõuab konflikt teatud punktini, kus on vaja kolmanda poole sekkumist.

Sekkumise eelised:

- aeg võetakse maha, pooled rahunevad;
- suhtlemine taastub või tiheneb;
- peamised vaidlusküsimused asetuvad uude valgusse;
- pingelised suhted leevenduvad ja paranevad;
- kehtestatakse ajalised piirangud või peetakse nendest kinni;
- läbirääkimiste katkemised kulusid õnnestub vältida;
- läbirääkivad pooled on konflikti lahendamise protsessiga rohkem rahul ja tulemustest enam huvitatud.⁵¹

Olulised meetodid kolmanda isiku sekkumisega konflikti lahendada on arbitraaž, vahendamine, lepitamine ja kohtumenetlus.

Traditsiooniliselt on võimalik pooltel kokku leppida oma vaidluse lahendamises **vahekohtus**. Vahekohtumenetlus on menetlus erakohtute ees (vastandina riiklikule kohtuvõimule). Eriti populaarne on vahekohtumenetluse kasutamine rahvusvahelises kaubanduses. Oma kulult

50 A. Kidron. Ärijuhtimise psühholoogia. Tallinn: Mondo 2004, lk 178.

51 R.J. Lewicki jt (1999), lk 240.

sarnaneb see enamasti riikliku kohtumenetlusega. Pooled võivad valida ise asja lahendava kohtuniku. Praktikas on tegu siiski nn nišitootega kaupmeeste omavahelistes suhetes, kuna selle kasutamine on suhteliselt kallim kui tavaline kohtumenetlus. Traditsioonilist vahekohtumenetlust eristab lepitusmenetlusest asjaolu, et juhul, kui pooled on kehtivalt kokku leppinud vaidluse lahendamises vahekohtus, siis nad samas asjas enam kohtusse minna ei saa ning vahekohtu otsus on nende jaoks siduv juhul, kui on tegu alalise vahekohtuga; mittealalise vahekohtu otsuse tunnistab täidetavaks kohus hagita menetluses.⁵²

Vahekohus on protsess, mille käigus erapooletu kolmas pool teeb lõpliku otsuse, mis on tavaliselt siduv. Diskussioon ja otsus ei pruugi olla nii jäigalt määratletud formaalsete menetluste ja reeglitega nagu kohtuprotsessil.⁵³

Arbitraaž tähendab üldiselt läbirääkija nõrka kontrolli tulemuste üle (tugev on kolmanda poole kontroll), aga tugevat kontrolli protsessi üle. Arbitraaži kui vaidluste lahendamise mehhanismi on viimasel ajal väga palju uuritud ja kritiseeritud, seda isegi töösuhete sfääris. Kuigi arbitraaž tähendab, et läbirääkivad pooled kaotavad kontrolli tulemuse üle, on see tõenäoliselt kõige tavalisem ja tuntum kolmanda poole kasutamise võimalus konflikti lahendamiseks. Protsess on selge piiriline: vaidlevad pooled, kes on jõudnud ummikusse või ületanud ajapiiri, ilma et nende erimeelsused oleksid edukalt lahendatud, esitavad oma probleemi kolmandale poolele. Kolmas pool kuulab ära mõlemad pooled ja otsustab ära reeglid, millest vaidluse tulemus peab kinni pidama.⁵⁴

Arbitraaži negatiivsed küljed:

- Külmutav toime. Kui läbirääkimisi pidavad pooled teavad, et kokkuleppele jõudmise ebaõnnestumine toob kaasa vahekohtuniku sekkumise, kelle väljapakutud lahendus pooli kohustab, siis ei pruugigi nad läbirääkimistega saavutatava lahenduse nimel eriti pingutada. Külmutav toime avaldub näiteks kompromisside vältimises, mida muidu ehk tehakse, sest kardetakse, et faktidele toetuv arbiter lähtub vahe jaotamisel läbirääkimiste laual olevast viimasest pakkumisest;
- Narkootiline toime. Kui kokkuleppe ebaõnnestumisel on oodata vahekohtuniku sekkumist, võib pooltel kaduda läbirääkimiste protsessi vastu huvi. Läbirääkijate

52 Lepitusseaduse

eelnõu

seletuskiri.

Arvutivõrgus:

<http://www.riigikogu.ee/?op=otsing&q=lepitus+sk+riigikantselei&s=RPD>, 14. märtsil 2013.

53 H. Lacey (2002), lk 165.

54 R.J. Lewicki jt (1999), lk 243-244.

passiivsus, initsiatiivist loobumine ja sõltuvus kolmandast pooldest on arbitraaži korduva kasutamise üsna tavalised tagajärjed;

- Poolestusefekt. Lapsevanemad teavad, et mida rohkem sekkumist nõutakse, seda rohkem tuleb langetada ka otsuseid ja kasvab tõenäosus, et otsused ei rahulda enam üht või mõlemat poolt. Sellisel juhul ongi tegemist poolestusefektiga. Mida sagedamini arbiter sekkub, seda kainemalt tema tegevuse adekvaatsust ja õiglust hinnatakse, ja pooled võivad viimaks otsustada, et konflikti saab lahendada ka teisti;
- Eelarvamuslik toime. Vahekohtunik peaks hoolega jälgima, et tema otsused ei eelistaks süstemaatiliselt üht poolt teisele, ning säiliks tema õiglane ja erapooletu maine. Isegi kui iga otsus eraldi võetuna on antud konflikti lahendust silmas pidades õiglane, võivad arbiterile saatuslikuks saada alati ühe poole kasuks langetatud otsused, mida tajutakse erapoolikusena;
- Otsuse vastuvõetavuse efekt. Arbitraaži korras lahendatud vaidlused võivad kahandada poolte huvitatust lahendusest rohkem kui lahkkelide lahendamise teised vormid. Konflikti lahenduse vastupidavus eeldab lahenduse õigeaegset otsustavat rakendamist, mis aga eeldab üldiselt otsuse heakskiitmist ja selle vastuvõtmises ise osalemist.⁵⁵

Vahendamine on protsess, mille käigus erapooletu kolmas pool aitab vaidlevatel pooltel kokkuleppele jõuda. Kokkuleppe tingimused otsustavad vaidlejad, mitte vahendaja. Vahendamine keskendub tavaliselt tulevikule, mitte minevikus toimunud.⁵⁶

Vahendusmenetluse all mõistetakse olukorda, kus pooli lahenduse leidmisel toetatakse kolmanda neutraalse isiku poolt. Sel kolmandal isikul puudub pädevus poolte tegevusse aktiivselt sekkuda: ta ei avalda pooltele mingil moel survet, ta ei langeta otsust ega ürita pooli omapoolsete lahendusvariantide õigsuses veenda. Kolmas isik üksnes toetab pooli lahenduse leidmisel, vahendades neid ning kutsudes neid üles leppimisele. Siia valdkonda kuulub „ehtne“ mediatsioon, s.o mediatsioon kitsamas tähenduses (saksa keeles *Mediation*).⁵⁷

Vahendamise eelised:

- Pooled lepivad kokku vahendaja määramises, mis tähendab ühise keele leidmist juba

55 R.J. Lewicki jt (1999), lk 244-245.

56 H. Lacey (2002), lk 165.

57 Lepituseaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus:

<http://www.riigikogu.ee/?op=otsing&q=lepitus+sk+riigikantselai&s=RPD>, 14. märtsil 2013.

enne protsessi algust;

- Vahendaja aitab pooltel keskenduda mõlema poole vajadustele ja probleemidele;
- Oskuslikud vahendajad on omandanud konflikti lahendamise mõttelaadi ja kasutavad tavaliselt võitja-võitja lähenemist;
- Läbirääkimiste laua taga on pooltel võrdne võim. Kumbki pole eeliseisus;
- Vahendaja kohalolek aitab sageli rahustada liiga emotsionaalselt laetud kohtumisi;
- Lahenduse täideviimisel ollakse rohkem pühendunud, kuna asjaoludega ollakse täiesti kursis.⁵⁸

Vahendamist tuleb kasutada siis, kui:

- tahetakse luua head suhted;
- suhted on läbirääkivate poolte vahel katkenud,
- konflikti osapooltel pole vajalikke oskusi, et asi ise lahendada,
- osapooled ei usalda üksteist,
- osapooltele tuleb teadvustada väliseid asjaolusid,
- mõlemal pooltel on oma kaalukas argument,
- võimutasakaal on võrdne,
- olulised on lahenduse kiirus ja diskreetsus,
- pooled soovivad säilitada kontrolli tagajärgede üle ning jätta välja vahekohtu ja kohtuprotsessi.⁵⁹

Vahendamise protsess koosneb mitmest etapist.

Kõigepealt toimub vahendustoimingu ettevalmistamine. Vahendaja kohtub iga osapoolega eraldi. Kohtumine hõlmab teema tutvustust, vahendusprotsessi ja selle eeliste seletamist ning poolte probleemide määratlemist. Otstarbekas on kindlaks teha, kas osapooltel on mingi plaan ettenägematute asjaolude puhuks, näiteks kui läbirääkimised peaksid nurjuma. Järgmises staadiumis uurib vahendaja antud küsimust ja otsustab, mis on järgmine samm. Näiteks võid aru

58 H. Lacey (2002), lk 166.

59 H. Lacey (2002), lk 168.

saada, et sa pole ideaalne inimene protsessi läbiviimiseks. Jätkamisel tegeldakse organiseerimisega. See, kus kohtutakse on oluline. Ruum peab olema vaikne, mugav ja privaatne.

Osapooltele tuleb luua sobiv taust: nad peavad tundma end oodatuna, mugavalt ja sundimatult ka näiteks äärmiselt pingelises situatsioonis. Tuleb selgitada vahendamise eesmärke ja vahendaja rolli. Alati kehtestatakse põhireeglid, kas siis tahvlile kirjutades või trükituna pooltele kätte jagada ning kindlasti tuleb saavutada nõustumine reeglitega.

Töö käigus teevad osapooled avaldusi. Sellele järgneb kokkulepete sõlmimine. Selle tasemeni jõutakse ainult siis, kui kõik, mis pooltel öelda oli, on öeldud ja kui vahendaja juhib protsessi valikute leidmise ja vastastikku vastuvõetavate lahenduste poole. Vahendaja roll on ärgitada osapooli ka omi lahendusi välja pakkuma.

Vahendusmenetluse lõpetamise faasis on põhiülesanne kontrollida, et osapooled oleksid täielikult pühendunud leitud lahenduste rakendamisele ja lepiksid kokku kuupäevas, millal uuesti kokku saadakse ja infot jagatakse. Otstarbekas on vormistada kokkuleppeid kirjalikult. Viimaseks faasiks selles protsessis on tulemuste jälgimine.⁶⁰

Lepitusmenetluse (saksa keeles *Schlichtung*) korral on menetluses osaleval kolmandal neutraalsel isikul pädevus esitada pooltele heakskiitmiseks ja vastuvõtmiseks omapoolne konflikti lahenduskäik. Ehtsa lepitusmenetluse raames ei tohiks kolmandal isikul olla siiski õigust lepituse nurjumise korral tüli lahendamise üle ise otsustada. See eristab lepitust vahekohtumenetlusest. Mediatsioonist eelpoolnimetatud kitsamas tähenduses erineb siinkirjeldatud lepitus aga just lepitaja aktiivse rolli poolest. Lepitaja võib (erinevalt mediaatorist) ise aktiivselt ettepanekuid tüli lõpetamiseks konkreetsetel tingimustel, hinnates selleks tüli põhjust ja sellega seotud asjaolusid. Mediaator aga vahendab pooli, kutsudes neid üles leppimisele ja mõjutades neid rahumeelse lahenduse leidmiseks.⁶¹ Lepitusmenetluse plussideks kohtumenetluse ees on odavus, kiirus ja konfidentsiaalsus.

Notarid pakuvad lepitamist vabatahtliku ametiteenusena. Kui teenuse osutamisega on notar juba nõustunud, saab ta selle osutamisest keelduda vaid tõestamiseaduse §-s 4 toodud alustel.⁶²

Lepitusmenetlusel eristatakse järgmisi tasandeid:

1. mediatsioon, kus notar vahendab erimeelsusi omavaid pooli ilma enda arvamust välja

60 H. Lacey (2002), lk 168-173.

61 Lepituseaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus:

<http://www.riigikogu.ee/op=otsing&q=lepitus+sk+riigikantselei&s=RPD>, 14. märtsil 2013.

62 Mis on lepitamine ja millises olukorras on otstarbekas seda teenust kasutada. Arvutivõrgus: <http://www.notar.ee/20345>, 14. märtsil 2013.

ütlemata;

2. lahenduse väljapakkumine – notar pakub lepitajana vaidlejatele välja erinevaid lahendusi. Valdkondadeks, millega seotud vaidlustes oleks kindlasti otstarbekas kohtusse pöördumise alternatiivina lepitamisteenust kasutada, on perekonna- ja pärimisõigus, samuti ka naabrussuhetest ja kestvuslepingutest tulenevad erimeelsused. Ühel ja samal ajal ei tohi sama vaidlus olla nii kui lepitaja juures – üks menetlus välistab teist. Juhul kui lepitusmenetluse tulemusena kokkulepet ei saavutata, on võimalik edasi pöörduda kohtusse. Erinevalt vahekohtu otsusest, peale mille vastuvõtmist ei ole võimalik enam edasi kohtusse pöörduda, saab peale lepitusmenetluse käigus kokkuleppe sõlmimist pöörduda sama vaidlusega seoses ka kohtusse.⁶³

Lepitajaks on:

- 1) füüsiline isik. Lepitaja võib tegutseda juriidilise isiku kaudu, olles sellega töö- või muus lepingulises suhtes;
- 2) vandeadvokaat;
- 3) notar;
- 4) seaduses sätestatud juhul riigi või kohaliku omavalitsuse lepitusorgan.⁶⁴

Lepitaja peab olema sõltumatu ning lepitusosaliste suhtes erapooletu. Lepitaja ei tohi lepitusmenetlust läbi viia näiteks:

- 1) asjas, milles ta on ise menetlusosaline või isik, kelle vastu võib esitada menetlusest tulenevalt nõude;
- 2) oma abikaasa või elukaaslase asjas, samuti abikaasa või elukaaslase õe, venna või otseliinis sugulase asjas, isegi kui abielu või püsiv kooselu on lõppenud;
- 3) isiku asjas, kes on tema otseliinis sugulane või muu lähedane;
- 4) asjas, milles ta on või on olnud menetlusosalise esindaja või nõustaja või milles ta osales või milles tal oli õigus osaleda menetlusosalise seadusliku esindajana.⁶⁵

Lepitaja kohustused:

- Lepitajal on keelatud esindada lepitusosalist lepitusmenetluse aluseks olevaid asjaolusid

⁶³ Mis on lepitamine ja millises olukorras on otstarbekas seda teenust kasutada. Arvutivõrgus: <http://www.notar.ee/20345>, 14. märtsil 2013.

⁶⁴ Lepitusseadus § 2. – RT I 2009, 59, 385. – Riigi Teataja. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13240243>, 14. märtsil 2013.

⁶⁵ Mis on lepitamine ja millises olukorras on otstarbekas seda teenust kasutada. Arvutivõrgus: <http://www.notar.ee/20345>, 14. märtsil 2013.

käsitlevas muus menetluses;

- Lepitusmenetlust alustades on lepitaja kohustatud selgitama lepitusosalistele lepitusmenetluse olemust ja õiguslikke tagajärgi ning lepitaja tasustamisega seonduvat;
- Lepitaja peab dokumenteerima menetluse käigu.⁶⁶

Lepitusmenetlus algab, kui lepitusosalised on jõudnud kokkuleppele asja lahendamises lepitaja juures ning lepitaja on alustanud lepitusmenetluse läbiviimist.

Lepitusmenetlus loetakse lõppenuks juhul kui:

- 1) lepitusosalised jõuavad lepitusmenetluse käigus kokkuleppele;
- 2) lepitusosaline avaldab tahet lepitusmenetlus katkestada;
- 3) lepitaja katkestab lepitusmenetluse mõjuval põhjusel (nt kui kokkuleppe saavutamine osapoolte vahel on ilmselgelt võimatu);
- 4) lepitaja katkestab lepitusmenetluse, kui lepitajale tasumiseks on isikule antud riigipoolset menetlusabi ja lepitusmenetluse algusest on möödunud vähemalt kolm kuud.

Kokkuleppe saavutamisel formuleerib lepitaja lepitusosaliste soovil kirjalikult kokkuleppe, mille lepitusosalised ja lepitaja allkirjastavad. Lepitusmenetluse läbiviinud notar tõestab lepitusosaliste soovil saavutatud kokkuleppe.⁶⁷ Kokkuleppe kujutab endast täitedokumenti.

Notari juures läbiviidud lepitusmenetluse tulemusel varalise nõude kohta sõlmitud kokkuleppe tõestab notar lepitusosaliste taotluse alusel tõestamisseaduses sätestatud korras koos võlgniku kohustusega alluda kohesele sundtäitmisele. Notari juures läbiviidud lepitusmenetluse tulemusel mittevaralise nõude kohta sõlmitud kokkuleppe koos võlgniku kohustusega alluda kohesele sundtäitmisele tõestab notar üksnes juhul, kui lepitusosalised võivad vaidluse eseme suhtes sõlmida kompromissi. Mõlemal juhul kontrollib notar, kas kokkuleppe on sõlmitud lepitusmenetluse tulemusel.⁶⁸

Maakohtusse pöörduetakse, kui on rikutud isiku õigusi tsiviilõiguse valdkonnas: lepingutega seotud vaidlused, perekonnaasjad, pärimisõigust või asjaõigust puudutavad vaidlused, äri- ja mittetulundusühingute tegevuse ja juhtimise küsimused, samuti intellektuaalse omandi vaidlused

66 Mis on lepitamine ja millises olukorras on otstarbekas seda teenust kasutada. Arvutivõrgus: <http://www.notar.ee/20345>, 14. märtsil 2013.

67 Mis on lepitamine ja millises olukorras on otstarbekas seda teenust kasutada. Arvutivõrgus: <http://www.notar.ee/20345>, 14. märtsil 2013.

68 Mis on lepitamine ja millises olukorras on otstarbekas seda teenust kasutada. Arvutivõrgus: <http://www.notar.ee/20345>, 14. märtsil 2013.

ja pankrotiasjad ning tööõiguse küsimused. Õiguste kaitseks kohtusse pöördumisel tuleb esitada hagiavaldus. Hagi tähendabki kohtu kaudu esitatud tsiviilnõuet. Tsiviilkohtumenetluses on menetlusosalisteks pooled ja kolmas isik. Poolteks on hageja ja kostja. Hageja on hagiavalduse esitaja ning kostja on hageja poolt oma hagiavalduses näidatud isik, kelle vastu tema haginõue on suunatud. Kolmas isik on isik, kelle õigusi või kohustusi kohtulahend võib puudutada. Tsiviilkohtumenetluses lahendatakse ka hagita asju. Erinevalt hagimenetlusest, kus tõendamise ja tõendite esitamise kohustus on pandud eelkõige pooltele, on kohtu roll hagita menetluses aktiivsem.⁶⁹

Kohus kontrollib, kas hagi vastab nõuetele ja kas on tasatud riigilõiv. Kui esinevad puudused hagiavalduses, teeb kohus vastava sisulise määruse. Kui puudusi ei kõrvaldata, siis asi lõpetatakse. Kui hagi vastab nõuetele, saadetakse see kostjale vastamiseks. Kui kostja ei vasta ja ei ilmu istungile, siis kohus võib teha tagaselja otsuse. Kui kostja ei nõustu tagaseljaotsusega, on tal õigus esitada kaja. Kui kohus rahuldab kaja, siis menetlus taastatakse. Eelmenetluse käigus esitatakse kohtule tõendeid ja tehakse ekspertiise. Kui eelmenetlus lõpetatakse, algavad istungid, kus kuulatakse üle pooled, tunnistajad eksperdid ning uuritakse tõendeid.

69 Millal pöörduda maakohtusse? Kättesaadav. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/7658>, 14. märtsil 2013.

4. Etnilise sotsiaalse konflikti näide Eesti lähiajaloo

4.1 Etnilise sotsiaalse konflikti olemus

Etnilised konfliktid on vägivaldsete vahendite abil teatud eesmärkide poole püüdlisel inimeste teadlike valikute tulemus. See kehtib nii sisekonfliktides kui ka välisriigis või -regioonis tekkinud etnilistes konfliktides osalejate puhul.⁷⁰ Nad ei ole loodusõnnetused, mis lihtsalt juhtuvad, nad on tekitatud inimese poolt, nad on üksikute inimeste tahtlike valikute tagajärjed, olgu need liidrid või järgijad. Sõltumata sellest, kas need valikud põhinevad emotsioonidel või majanduslikul tasuvusel, on need ümbritsetud inimeste motivatsioonidega.⁷¹

Grupisesed erinevused, „ammune viha“, sajanditevanused vaenud ega kaasaegse elu rõhutamine maailmamajanduses ei põhjusta otseselt etnilist konflikti. Me väidame hoopis, et pingeline etniline konflikt tekib sagedamini kollektiivsest hirmust tuleviku ees. Kui grupp hakkab oma ohutuse pärast hirmu tundma, kerkivad esile ohtlikud ja raskesti lahendatavad strateegilised dilemmad, milles sisalduvad tohutud vägivallapotentsiaalid.⁷² Rahvuspõhine poliitika pole iseenesest konflikti- või vägivallaallikaks, ent see jätab lahtiseks küsimuse, miks selle „tsiviliseeritud“ teostamine on mõningatel juhtudel võimalik ja teistel mitte. Kui selle taipamise juures, et etniline konflikt pole mitte loomulik, vaid inimese põhjustatud katastroof, üldse midagi optimistlikku leida võib, on selleks fakt, et inimesed on võimelised õppima – mitte ainult tõhusamat tapmist ja piinamist, vaid ka etniliste konfliktide lahendamise viise ning seda, kuidas aidata konfliktidest puudutatud ühiskondadel end taas üles ehitada ja alustada teed jätkusuutliku rahu ja arengu suunas. Etnilised konfliktid ei kao meie seast veel mõnda aega, kuid nende põhjuste, tagajärgede ja dünaamika mõistmine aitab meil neid tulevikus varem ja tõhusamalt käsitleda.⁷³

Etniline demokraatia on demokraatlik poliitiline süsteem, mis ühendab laienenud kodaniku- ja poliitilised õigused alalistele elanikele⁷⁴, kindlustades samal ajal ühe etnilise grupi

70 S. Wolff. *Ethnic Conflict A Global Perspective*. Oxford University Press 2006, p 6. Arvutivõrgus: <http://notunprojonmo.com/wp-content/uploads/2012/03/Ethnic-Conflict-A-global-perspective.pdf>, 19. märtsil 2013.

71 K. Cordell, S. Wolff. *Ethnic conflict: causes, consequences, responses*. Cambridge: Polity Press 2010, p 44.

72 *International Security* Vol. 21, No. 2. [D.A. Lake, D. Rothchild. *Containing Fear: The Origins and Management of Ethnic Conflict*. Cambridge: The MIT Press, p 41.](#) Arvutivõrgus: <http://www.metu.edu.tr/~utuba/Lake.pdf>, 19. märtsil 2013.

73 S. Wolff (2006), p 4-8.

74 S. Smooha. *The model of ethnic democracy*. Flensburg: European Centre for Minority Issues 2001, p 24.

institutsionaalse domineerimise riigi üle.⁷⁵ See on demokraatia, mis sisaldab ühe etnilise rühma mitte-demokraatliku domineerimise institutsionaliseerimist.⁷⁶ Rahvusliku kokkuleppe tingimused kajastavad nende gruppide vahelise poliitilise võimu tasakaalu ning nende arvamusi teineteise kavatsuste ning tõenäolise käitumise kohta. Iga grupi konkreetsetele oludele vastamiseks on formuleeritud kaitsemeetmed. Kuid rahvuslikke kokkuleppeid võidakse õõnestada, samuti usutava pühendumuse probleeme, mis on tekkinud muutuste tagajärjel kas etnilises võimutasakaalus või gruppide arvamustes teineteise kohta. Mainitud muutuste ja nende tagamõtete alusel on loodud kaks eraldi ent teineteisega seotud mudelit: üks James Fearoni poolt, mis keskendub gruppidevahelisele poliitilise võimu tasakaalule, ning teine Weingasti poolt, mis rõhutab uskumusi.⁷⁷

Iga režiim jätab endast maha monumente, mis kehastavad valitsevat arusaama sellest, mida minevikust eeskujuna esile tõsta. Tänapäeva Eestis on kujunenud olukord, kus meie maastik sisaldab erinevate lähiminekü „mälurežiimide“ kihistusi, mis on eri mälukollektiividele olulised. Laias laastus võime rääkida kahest suurest mälukollektiivist, mis jagunevad omakorda tinglikult kaheks: ühel pool valdavalt venekeelne mälukollektiiv, kes väärtustab Suure Isamaasõja pärandit, mida kannab narratiivne muster „välisvaenlase väljatõrjumisest“; teisel pool valdavalt eestikeelne mälukollektiiv, kes väärtustab Eesti Vabadussõja pärandit, mida kannab narratiivne muster „väikerahva vabadusvõitlusest“. Kui esimene identifitseerib ennast Eesti mälumaastikul peamiselt nõukogude monumentidega, eesotsas Pronkssõduriga, siis teine leiab tuge Vabadussõja monumentidest, eesotsas Harjumäele püstitatud vabadussambaga. Selline konfrontatsioon erineva minevikukogemuse ja -nägemuse pinnal ei ole kindlasti sotsiaalselt jätkusuutlik, sest kui paljurahvuselises ühiskonnas ei ole üksmeel mineviku tõlgendamises tõenäoliselt iialgi saavutatav, siis ühisosa leidmine tulevikukavades võiks olla täiesti reaalne eesmärk. Need, kes võitlevad meie traagiliste minevikukogemuste kaitsmise eest, ei luba meil neist kunagi vabaneda. „Traagiliste mälestuste jõud peitubki selles, et nad on alati valmis kummitama neid inimesi ja gruppe, kes peavad ennast nende mälestuste valvuriteks,“ kirjutab tabavalt antropoloog Joël Candau.⁷⁸

75 P. Järve. Vene noored Eestis: sotsioloogiline mosaiik. Rapla: Ramona 1997, lk 105.

76 S. Smooha (2001), p 24

77 M.E. Brown, O.R. Coté Jr, S.M. Lynn-Jones, S.E. Miller. Nationalism and ethnic conflict. London: The Mit Press 2001, p 135. Kättesaadav arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=7Z2XrNpD-IkC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 19. märtsil 2013.

78 M. Tamm, S. Halla. Ajalugu, poliitika ja identiteet: Eesti monumentaalsest mälumaastikust. – P. Petersoo, M. Tamm. Monumentaalne konflikt: mälu, poliitika ja identiteet tänapäeva Eestis. Tallinn: Varrak 2008, lk 47.

4.2 Etnilise sotsiaalse konfliktide alguse ajaloolisest tekkest Eestis

Sajandeid on olnud Eesti okupeeritud (Saksamaa, Taani, Rootsi ja Venemaa; Venemaa okupatsioon on olnud pikim ja viimane – 1710-1917) ja sai iseseisvaks 1918. aastal. Eesti oli demokraatlik kuni 1930. a keskpaigani. 1940. aastal see oli okupeeritud ja liidetud Nõukogude Liiduga, aastal 1941 oli Natsi-Saksamaa poolt okupeeritud ja aasta lõpus taas okupeeris Nõukogude Liit. Sovietiseerimine tähendas majanduse riigistamist, autoritaarset poliitilist süsteemi ja venestamist. Perioodil 1944-1953 pidid eestlased taluma mitmesuguseid repressioone. Venelased kujutasid okupeeritud Eesti Vabariigi julgeolekule reaalselt ohtu. Nad praktiseerisid kindlat poliitikat, kasutades vene sõdureid, saatsid Eestisse uued asukad, ehitasid uusi linnu 200 000 uustulnukale, andes eluasemed, töö halduses ja omavalitsuse. Vene keelt kõnelevate osakaal tõusis dramaatiliselt. Nad muutusid suureks privilegieritud ja mitte-samastunud vähemuseks. Etnilised eestlased pidasid neid okupeeriva impeeriumi agentideks ja lihtsalt kolonisaatoriteks. Laulva Revolutsiooni ajal oli enamus vene keelt kõneleva st vähemust iseseisvuse vastu. 1990. aastal riik tugevdas etniliste eestlaste võimu, jättes vene keelt kõnelevate inimeste hooleks integreerimise. 2000. aastal alustas valitsus integratsiooniprogrammiga, julgustamaks vene keelt kõnelevaid inimesi õppima eesti keelt ja taotlema Eesti kodakondsust.⁷⁹

Keel võib nii enamus- kui vähemusrühvuste liikmete sotsiaalsel identifitseerimisel olla kesksel tähendusega. Keel paistab tegutsevat samaaegselt nii sõltuva muutujana, mis peegeldab sotsiaaltunnuseid, kui ka sõltumatu muutujana, mis neid sotsiaaltunnuseid aktiivselt loob ja määrab. Etniliste ja rahvuslike rühmade analüüsidest leidub hulgaliselt kirjandust, mis märgivad, et keel on üks põhilisemaid rühmaidentiteedi mõõtmeid. Keelekasutus mõjutab grupiidentiteedi kujunemist ning too omakorda keelde suhtumise ning selle kasutamise mudeleid.⁸⁰ Identiteeti võib defineerida enda samastamise ja eristamisena 'meie-nemad' pingeväljal, mis kindlustab ühelt poolt 'meie' unikaalsuse, teiselt poolt aga ka kohanemise 'nendega'. Käsitluses eeldatakse, et identiteet on sotsiaalne konstruktsioon, mis ei väljenda mitte oma kandjate ürgloomust, vaid inimeste ja gruppide suhteid muutuv keskkonnas. Juri Lotmani semiootiline mudel, mis käsitleb identiteeti 'meie' ja 'nende' vahelise märgilise piirina, mis täidab kahte põhifunktsiooni: ühelt poolt eristab ja teiselt poolt ühendab 'meie' ja 'nemad'. Eristamine on vajalik 'meie' eripära loomiseks, ühendamine aga väliskeskkonnas orienteerumiseks. Mõlemad funktsioonid on

⁷⁹ S. Smooha (2001), p 71-73.

⁸⁰ D. Abrams, M.A. Hogg. Social identity theory: constructive and critical advances. New York: Springer Verlag 1990, p 216.

subjekti normaalseks toimimiseks hädavajalikud, kuid eri aegadel on nende omavaheline proportsioon vastavalt keskkonna tingimustele ja subjekti eesmärkidele erinev.⁸¹

1947. aastal Tõnismäele püstitatud Tallinna vabastajate monument oli esimene nõukogude mälestusmärk Eestis. 1964. aastal lisati nõukogude tavale vastav „igavene tuli“, mälestusmärk nimetati ümber tundmatu sõduri monumendiks ja seal hakati regulaarselt korraldama ritualiseeritud mälestustoiminguid (Tallinna vabastamise aastapäev, võidupüha, Punaarmee aastapäev jne). Tõnismäe pronkssõdur kujunes aastatega Tallinna esindusmonumendiks, mille tähendusväli laienes üldiseks nõukogude võimu sümboliks.⁸² Pärast iseseisvuse taastamist igavene tuli kustutati ja 1995. aastal muudeti monumendile raiutud tekst lihtsalt langenute mälestamiseks, jättes välja pahameelt äratava sõna „vabastamine“. 1994. aastal, mil Vene väed Eestist lahkusid, sai valitsus vabad käed selle mälestusmärgi ümberkujundamiseks. Pronkssõdurist vabanemise asemel otsustas valitsus ekspluateerida „surnukehade paljuhäälsust“ ja kujundada paiga sümboolseks tähenduseks mitte enam (Nõukogude) kangelaste, vaid lihtsalt inimeste-sõjaohvrite mälestamise. Hilisematel aastatel hakkas aga osalejate arv 9. mai kogunemistel kasvama. Vaidlused, mis puhkesid võidupüha 60. aastapäeva tähistamise ümber Moskvast, 9. Mail 2005, kuhu president Vladimir Putin oli kutsunud ka oma kolleegid Baltikumist, tõstsid Pronkssõduri taas tähelepanu keskmesse ning äratasid tugevaid tundeid. Kuna Eestis toimus eestivenelaste võidupüha tähistamise üritus traditsiooniliselt Pronkssõduri ausamba juures, äratasid 9. mai üritused järgmisel aastal enneolematut tähelepanu Eesti ajakirjanduses. Kui Eesti rahvuslane Jüri Böhm 9. mail 2006. a vaenulikkude rahvahulka trügis, kisti tal Eesti lipp käest ja politseil tuli mees ära päästa. Eesti meedia sattus raevu, nõudes, et ükskord lõpeks olukord, kus inimene ei või oma riigi pealinnas riigilippu vabalt lehvitada, sellal kui Nõukogude Liidu lipuga vehkimist sallitakse.⁸³ Julgolekuohtu Eestile on süvendanud vähemuse olemus. Kirde regiooni ja Venemaaga piirnevad alad on enamasti asustatud vene keelt kõnelejatega, kellest enamik on nii keeleliselt kui kultuuriliselt lojaalsed Venemaale ja ebaselge lojaalsusega Eestile. Nii Venemaa kui vene keelt kõnelevad näevad Venemaal vene keelt kõnelevate patrooni, fakt, et 88 000 Eesti elanikest on Vene kodanikud, annab Venemaale ekstra

81 R. Vetik. Suur ühiskond. – Demokraatia ja rahvuslikud huvid. Eesti ühiskond 2005. Tallinn 2006, lk 17. Arvutivõrgus:

http://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCEQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.oef.org.ee%2Fno_cache%2Fvaljaanded%2Ftoetatud-uuringud.html%3Fcid%3D109%26did%3D28%26sechash%3Dda766a6a&ei=qrZnT-HkJpTb4QTN55GwCQ&usq=AFQjCNET7GKH9HlzDStm1lmkfoLcRwtWQQ, 19. märtsil 2013.

82 M. Tamm, S. Halla (2008), lk 33.

83 K. Brüggemann, A. Kasekamp. Ajaloopoliitika ja “monumentide sõda” Eestis. – P. Petersoo, M. Tamm. Monumentaalne konflikt: mälu, poliitika ja identiteet tänapäeva Eestis. Tallinn: Varrak 2008, lk 78-80.

ja näiliselt seadusliku aluse sissetungiks.⁸⁴

Stefan Troebsti avaldatud skeemis kuulub Eesti koos oma Balti naabritega „antikommunistlike“ ühiskondade kategooriasse, mis peaaegu üksmeelselt mäletavad ajalugu oma mineviku hukkamõistmise kaudu. Venemaa seevastu kuulub nende ühiskondade kategooriasse, mida iseloomustavad „konsensus ja „vana“ ning „uue“ eliidi üldjooneline kattuvus“, seega põhiliselt positiivne käsitlus Nõukogude perioodist. Seega on Eesti ja Venemaa erinevus ühiskonnas või isegi riigitegelaste tasandil võrreldav Eestimaal elavate etniliste eestlaste ja venekeelse elanikkonna ajaloolise mälu lõhestatusega.⁸⁵

Kui eestlaste jaoks on rahvuse ajalugu möödapääsmatu osa identiteedist, siis Eesti venelased pole selles nii ilmselgelt veendunud. Võrreldes eestlastega on nad juba suunatud rohkem maailmale ning kui ajalugu tähtsustatakse, siis pole see ilmtingimata oma rahvuse või maa ajalugu. Peamiseks põhjusteks siin on tõenäoliselt selgusetus oma ajaloos, millele lisandub Eesti venelaste ebakindlus üldse ning segane olukord Venemaal.⁸⁶

Pronkssõduri monumendi „tõelise“ tähenduse ümber lahvas vastuolu siis, kui mõlemad pooled keeldusid tunnistamast kompromisslahendust ajaloolise tõe pluralistliku mõistmise näol. Eestis seostavad nii venelased kui ka eestlased monumente rahvusliku identiteedi ja rahvuslike kaotustega: eestlased eesti rahvusliku identiteediga, vene vähemus Eestis aga vene ja aeg-ajalt nõukogude identiteediga.⁸⁷ Ühiskonnas, mida iseloomustab etnilistel alustel ja ajaloomälu osas lõhenemine, on toimetulek vaieldava minevikuga aga osutunud raskekes ülesandeks. Eestlaste ja venelaste kõige fundamentaalsem erinevus seisneb nende erinevas hinnangus Teise maailmasõja sündmustele. Ülekaalukas osa eesti rahvusest elanikkonnast näeb end Nõukogude agressiooni ja sellele järgnenud terrori ning repressioonide all kannatanuna. Riik langes Nõukogude „illegaalse okupatsiooni“ ohvriks ja 1991. aastal taastati suveräänsus. Paljude vene keelt kõnelevate elanike silmis, kes asusid siia elama pärast sõda, ühines Eesti 1940. aastal „vabatahtlikult“ Nõukogude Liiduga ja „vabastati“ seejärel 1944. aastal Punaarmee poolt, nagu kõlas nõukogulik ajalootõlgendus ja nagu tänini kinnitab Venemaa valitsus. Ajalugu jääb semantiliseks lahinguväljaks, mis jagab Eesti elanikkonna põhiliselt etnilistel alustel teravalt kaheks.⁸⁸

84 S. Smooha (2001), p 75-76.

85 K. Brüggemann, A. Kasekamp (2008), lk 84.

86 P. Järve (1997), lk 96.

87 S. Kattago. Sõjamälestusmärgid ja tsiviliseerumisprotsess. – P. Petersoo, M. Tamm. Monumentaalne konflikt: mälu, poliitika ja identiteet tänapäeva Eestis. Tallinn: Varrak 2008, lk 65.

88 K. Brüggemann, A. Kasekamp (2008), lk 73-74.

Avalikud mälestusmärgid kujutavad endast eriti silmanähtavat objekti ajaloo poliitika muutuvate laadide uurimiseks. Sinna võib ametlikult tunnustatud tähtpäevald pargi asetada, või siis võivad inimesed koguneda spontaanselt, mõnikord selleks, et ametliku mälestuspruugi vastu protesteerida. Sääraste mälestuspaikade kontekst sõltub sageli poliitilistest muutustest. Ida-Euroopas tõi NSV Liidu lagunemine kaasa võistlevate minevikunarratiivide visualiseerimise, sellal kui Suures Isamaasõjas saavutatud võidule pühendatud sõjamonumendid süsteemimuutuse tulemusel äkitselt „vaikima“ sunniti. Eesti ja Läti taolistes väikeriikides oma suurte, alles Nõukogude ajal sisse rännanud vähemusrühmadega muutusid need vana võimu nüüdseks vaikivad sümbolid aga kuumadeks kohtadeks noorema põlve venelastele, kes tahtsid end uute isandate pilgule nähtavaks teha.⁸⁹

Just seda kahe kogukonna „küllalt madalat sallivustaset“ teineteise lahknevate ajalooliste mälestuste suhtes tuleb pidada „monumentide sõja“ peamiseks käivitajaks, kuivõrd see oli ja on põhiliselt mälestuste konflikt.⁹⁰

Sallivus on oluline sotsiaalne mõõde eri ühiskonnatüüpide arengutaseme hindamiseks. Mida arenenum ja demokraatlikum on ühiskond, seda suurem on sallivus teisitimõtlejate, erinevate kultuuride, elulaadide, aga ka teiste rahvuste suhtes. Michael Walzer käsitleb rahvusriiki kui ühe domineeriva grupi püüdu organiseerida oma ühiselu nii, et see peegeldaks grupi ajalugu ja kultuuri, plaanipärasel arengul säiliks ning kannaks seda edasi. Suurim oht säilimisele on domineeriva grupi ohutunde vähemusrühmade suhtes. Integratsioon on tihedalt seotud sallivusega. Integratsioon Eesti ühiskonda eeldab muulaste kohandumist demokraatliku rahvusriigi nõudmistega. Eestis juurutatav integratsioonimudel eeldab ühelt poolt seda, et muulased õpivad ära eesti keele ja suudavad võrdväärselt eestlastega osaleda kohalikus kultuuri- ja poliitikaelus. Teiselt poolt eeldab integratsioon, et muulased säilitavad oma rahvusliku eripära ja keele. Mitte-eestlasi ei sunnita assimileeruma (sulanduma eestlaste seas), kuid nende ja oks ei looda kakskeelset riiki, seega vene keelt ei tunnustata ametliku keelena nagu see on tavaks mitmerahvuselistes föderatsioonides puhul. Integratsioon ei ole muulaste ühepoolne kohandumisprotsess, vaid kahepoolne – eestlaste ja muulaste vaheline kokkulepe. Kokkuleppe sisuks saab olla muulaste positiivne suhtumine Eesti riiki, eesti kultuuri ja keelde. Asudes pärast sõda elama Eestisse, ei pidanud muulased end siin immigrantideks ega rahvusvähemuseks, vaid Nõukogude Liidu kodanikeks, kuna Nõukogude Liit oli Eesti okupeerinud. Alles pärast Eesti

89 K. Brüggemann, A. Kasekamp (2008), lk 74-75.

90 K. Brüggemann, A. Kasekamp (2008), lk 71.

iseseisvumist on nad harjunud mõttega, et neil tuleb Eestis elada rahvusvähemusena. Muulaste probleem on, et oma maailmavaatelt on paljud neist Venemaa-kesksed, olles Venemaa informatsioonilises ja ideoloogilises mõjusfääris. Enamik muulastest valdavad halvasti eesti keelt ja ei ole ka seetõttu võimelised võrdväärselt osalema poliitikas, kultuurielus jne.⁹¹

Eesti rahvussuhetes võib viimastel aastatel märgata kahte vastanduvat protsessi. Kõigepealt eestlaste ja eestivenelaste vastastikust kohanemist, mida toetavad nii Eesti Euroopa Liidu liikme staatus kui ka mitmed demograafilised ja majandusarengu imperatiivid, mis eeldavad kõigi Eestis elavate inimeste väärtustamist. Vastastikune kohanemine väljendub eestlaste seas etnilise rahvusriikluse ideoloogia nõrgenemises, venelaste seas aga uue eestivene-identiteedi elementide tekkimises. Uuringud kinnitavad, et Eesti ühiskonna areng on viimase kümmekonna aasta jooksul tervikuna liikunud just selles suunas. Samas võib viimastel aastatel märgata ka eestlaste etnotsentrilise identiteedi ning eestivenelaste vastupanuidentiteedi tugevnemist, mida võimendavad parteide võimuvõitlus ja Venemaa tegevus oma mõjusfääri tugevdamiseks naaberriikides. Eriti tõsiseks konflikti allikaks on kujnenud Teise maailmasõja tagajärgede vastandlik mõtestamine eestlaste ja eestivenelaste ajaloolises mälus, millel on potentsiaal eskaleeruda laiaulatuslikuks vastasseisuks. Kuigi etniline domineerimine on universaalne nüüdisaja rahvusriike iseloomustav tunnus, muutub jõu kasutamine üha ebaefektiivsemaks rahvussuhte korraldamise vormiks.⁹²

4.3 Konflikti kulminatsioon

Riigikogu võttis 10. jaanuaril 2007. a 66 poolthäälega vastu sõjahaudade kaitse seaduse eelnõu, mis lubaks Tallinnas Tõnismäel asuva pronksõduri juures maamulda sängitatud ümber matta. Vastu hääletas kuus saadikut. Erapooletuid polnud.⁹³ Vabariigi president Toomas Hendrik Ilves kuulutas välja sõjahaudade kaitse seaduse.⁹⁴ Eesti Reformierakonna fraktsiooni, Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni, Res Publica fraktsiooni ja Isamaaliidu fraktsiooni

91 Tartu Ülikooli Euroopa Kolledž, A. Valk. Eesti ja eestlased võrdlevas perspektiivis. Kultuuridevahelisi uurimusi 20. sajandi lõpust. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2002, lk 213-232.

92 R. Vetik. Etniline domineerimine Eestis. – P. Petersoo, M. Tamm. Monumentaalne konflikt: mälu, poliitika ja identiteet tänapäeva Eestis. Tallinn: Varrak 2008, lk 112-113.

93 Ilves kuulutas sõjahaudade seaduse välja. 2007. Arvutivõrgus: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/ilves-kuulutas-sojahaudade-seaduse-valja.d?id=14762447>, 02. aprillil 2013.

94 Sõjahaudade kaitse seadus. – RT I, 21.03.2011, 27...RT I 2007, 4, 21- Riigi Teataja. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12777064>, 02. aprillil 2013.

algatatud eelnõu eesmärk on reguleerida sõjategevuse tagajärjel surnud isikute säilmete kaitset vastavalt Eesti rahvusvahelistele kohustustele. Sõjahaudade kaitse seadus annab aluse matta ümber säilmed, mille hauad asuvad ebasobivates kohtades. Ebasobivateks kohtadeks on pargid, haljasalad, hooned väljaspool kalmistuid, kohad, kus haudadel toimuvad massiüritused või asuvad haudadega mitteseotud rajatised, samuti muud kohad, mis ei võimalda sõjahaudade väärikat kohtlemist. Peaminister Andrus Ansipi hinnangul on tegu seadusega, mis loob alused pikka aega vindunud probleemi lahendamiseks euroopalikul ja tsiviliseeritud moel.⁹⁵ Samal ajal kui Venemaal peetakse propagandasõda Eesti kava vastu teisaldada pronkssõduri monument, hävitasid kohalikud võimud 2006. a septembris kahe päevaga Stavropolis Teise maailmasõja kangelastele pühendatud hiigelausamba, kuulamata avalikkuse ja sõjaveteranide arvamust selle kohta. Eestit kritiseeriva Venemaa lõunaosas hävitati 30 meetri kõrgune hiigelmonument.⁹⁶

Õöl vastu 27. aprillil 2007 toimus Tallinna kesklinnas rüüstamine ja lõhkumine. 27. aprillil 2007 teisaldati pronkssõdur Valitsuse kriisikomisjoni otsusel Tõnismäelt Kaitseväe kalmistule.

Monumendi sõjaväekalmistule teisaldamise ümber puhkenud aprillirahutusi tervadas veelgi säilmete väljakaevamine memoriaali asupaiga lähedusest. Ehkki väljakaevamiste eel õnnistasid kohta nii õigeusu preester kui ka protestantlik õpetaja, purustas luude füüsiline eemaldamine ranstsendentsuse müüdi, mis ümbritseb kõiki sõjamemoriaale. Lõppkokkuvõttes kaotas see memoriaal oma sümboolse väe ja muutus materiaalseks paigaks. Pronkssõdur viidi ära, nii tundud kui ka tundmatute luud kaevati välja, dateeriti radioaktiivse süsiniku meetodil ning maeti ümber. Memoriaali algne asukoht kaotas oma sümboolse tähenduse ja sellest sai lihtsalt üks lage, lilli täisistutatud plats väikesel väljakul Tallinna kesklinnas. Oma uues asupaigas kannab monument sõnumit leinast, ülistamata seejuures ühtegi rahvuslikku või ideoloogilist üritust.⁹⁷ Valitsus õigustas oma tegevust monumendi teisaldamisel legalistliku põhjendusega, et tundmatute Punaarmee sõdurite säilmed tuleb identifitseerida ning auväärselt kalmistule matta. Venemaa süüdistas Eestit fašismi rehabiliteerimises.⁹⁸ Moskva lähistel asuvas linnas nimega Himki hävitati 18. aprillil 2007. a linnavõimude korraldusel monument II maailmasõjas langenutele, kaevati lahti ka mõned maailmasõjas hukkunud Nõukogude Liidu kangelaste hauad. Linna juhtkond on hukkunute säilmete ümbermatmise vajadust põhjendanud erinevalt. Ühe versiooni kohaselt jäi

95 Ilves kuulutas sõjahaudade seaduse välja. 2007. Arvutivõrgus: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/ilves-kuulutas-sojahaudade-seaduse-valja.d?id=14762447>, 02. aprillil 2013.

96 R. Khair Al-Din. Stavropol lasi eemaldada sõjakangelaste ausamba. Eesti Päevaleht 2007. Arvutivõrgus: <http://www.epl.ee/news/eesti/stavropol-lasi-eemaldada-sojakangelaste-ausamba.d?id=5107466>, 05. aprillil 2013.

97 S. Kattago (2008), lk 65-66.

98 K. Brüggenmann, A. Kasekamp (2008), lk 71.

haud ette sajakonna meetri kaugusel asuva Leningradi maantee laiendamisele. Teisalt on Himkis end sisse seadnud suurtel kaubanduskettidel pole enam kuskile laiendada, seda "segavad" ka Lavotšiku nimeline tehas ja selle juures asunud hukkunute säilmed. Seega otsustatigi mitte mingit tulu toovad hauad "kullast maalt" ära koristada.⁹⁹

Teisaldades nõukogude monumendi koos selle juurde maetud surnutega, Eesti valitsus tegelikult vabastas selle lõpuks poliitika legitimeerimise manipulatiivsest ruumist ja andis üle eraviisilise leina ruumi. Nii lõppes nende ohvrikstoomine (Nõukogude) riigi sakraliseerimisele. 1995. aasta algne idee, millega ühe moraalikorra monumentaalne esitus muudeti nõukogulikust „inimlikuks“, osutus lühiajaliseks kompromissiks, kuna eestlased nägid venelaste 9. mai kogunemisi katsena taas elustada nende pealinna südames vana nõukogulikku moraalikorda. 2007. aastal demonstreeris Eesti valitsus, öeldavasti püüdes sümbolset kapitali koguda, oma arusaama moraalselt sobilikust ümbermatmise vormist, põhiliselt surnukehade ja monumendi lahutamise teel. Surnukehad leidsid oma õige koha sõjaväekalmistul teiste Punaarmee sõdurite haudade kõrval või oma sugulaste juures, mis läbi valitsus oli põhimiselt taas kehtestanud peaaegu universaalse korra, mitte ainult teatava „ajaloolise tõe“ Punaarmee kohast Eesti ajaloos. Kui Nõukogude ajal oli Tõnismäe mälestuspaik tähendusrikkal viisil tähistanud kindlat sotsiaalset ruumi, siis nüüd püüab valitsus ajalugu vaigistada sellest kõrvalehiilimise teel, luues sinna kujundatud pargi.¹⁰⁰

Käesoleva töö autor nõustub president Toomas Hendrik Ilvese sõnavõtuga, et see tegevus, mis toimus ööl vastu 27. aprilli oli rüüstamine, laamendamine ja röövimine. See oli kuritegu ja selles osalejad olid kurjategijad. Sellel kõigel ei olnud midagi ühist haurahu või Teises maailmasõjas langenute mälestuse hoidmisega. Öised kurjategijad ei ühendanud mitte rahvus, vaid soov märatseda, lõhkuda ja röövida.¹⁰¹ Tõnismäel olid vastamisi ühe füüripresidendi fanaatiliste järgijate mass ja meie riigi seaduslikud võimuesindajad. Pronksöö ei olnud integratsiooni vaid kuritegevuse küsimus.¹⁰²

Eestlaste diskursuses domineeriv tõlgendus aprillisündmustele põhineb väitel, et Pronksööduri

99 A. Pau. Moskva lähistel hävitati mälestusmärk II maailmasõjas langenutele. Eesti Päevaleht 2007. Arvutivõrgus: <http://www.epl.ee/news/valismaa/moskva-lahistel-havitati-malestusmark-ii-maailmasojas-langenutele.d?id=51083862>, 05. aprillil 2013.

100 K. Brüggemann, A. Kasekamp (2008), lk 85-86.

101 H. Ellam, President Ilves: Kutsun kõiki üles näitama kainet ja kalkuleerivat mõistust. Eesti Päevaleht 2007.

102 H. Suurkask. HEIKI SUURKASK: Pronksiöö eest antakse ju ordeneid. Eesti Päevaleht 2009. Arvutivõrgus: <http://www.epl.ee/news/arvamus/heiki-suurkask-pronksioo-eest-antakse-ju-ordeneid.d?id=51154604>, 04. aprillil 2013.

monument kujutab endast Teise maailmasõja ajal Tallinna lahingutes hukkunud nõukogude sõdurite hauatähist. Seda saab käsitada okupatsiooni sümbolina ja järelikult tuli see teisaldada, sest õigus kujundada Eesti avaliku ruumi sisu kuulub eestlastele kui põlisrahvusele ning Eesti avalikku ruumi ei sobi monumendid, mis seavad küsimuse alla Eesti vabaduse ja omariikluse. Valitsuse vastavate sammude takistamiseks toimus pronksööl Venemaa poolt mahitatud riigipöördekatse. Pronkssõduri kaitsjad on vandaalid, kuid valitsus tegutses otsustavalt ning tänu sellele on Eesti nüüd tõsiseltvõetavam riik. Eestivenelaste seas domineeriv tõlgendus aprillisündmustele on risti vastupidine: Pronkssõdur kujutab endast Teises maailmasõjas fašismi üle saavutatud võidu ausammast ning kannab üldinimlikke põhiväärtusi, nagu vabadusiha, vastupanu võõrastele vallutajatele ja eneseohverdamine kogukonna nimel. Seega, Pronkssõduri monument on eestivenelaste jaoks oluline sümbol, mis toetab nende positiivset minapilti. Monumendi teisaldamine ja eriti viis, kuidas valitsus seda tegi, on alandav, eestivenelased tajuvad end ohvrina, kellele on tehtud ülekohut ning kelle usaldus valitsuse vastu on kadunud. Kirjeldatud tõlgendused näitavad, et eestivenelased vaatavad tendentsina mööda faktist, et eestlaste jaoks tähendas Teise maailmasõja lõpp eelkõige uue okupatsiooni algust, mis tõi kaasa kannatusi sadadele tuhandetele inimestele. Seesugune tõlgendus seondub ka laiema arusaamaga Eesti riigist ja ajaloost, taandades riigi senise rahvuspoliitika eestlaste omakasule ja kättemaksule, mis rahvusriikluse taastamise sildi all on tõrjunud eestivenelased eemale ühiskonna avalikust sfäärist. Teiselt poolt, eestlaste seas domineeriv pronkssõdurikriisi tõlgendus vaatab omakorda mööda väga põhimõttelistest asjadest, mis on eestivenelaste jaoks olulised. Ei ole kahtlust, et Venemaa sekkumisele ja vandaalide märatsemisele tuleb vastu hakata, kuid eestlaste domineeriv diskursus ei esita küsimust, miks sajad tuhanded Eesti riigile lojaalsed eestivenelased tunnevad end monumendi teisaldamise pärast solvatuna. Viitamine Venemaa propaganda nõukogulikele mõttemallidele, mis on osa valitsuse retoorikast, on parimal juhul vaid osa tõest. Selline seletus võib hetkeks parandada küll eestlaste enesetunnet, kuid pikas perspektiivis taastoodab etnilist konflikti.¹⁰³

Semiootikaprofessor Mihhail Lotman on avaldanud, et kui inimene kuuleb pidevalt, kui halb on tema rahvus, kui palju kurja ta on teinud ajaloos, eriti aga Eestile, siis pole ime, et see mõjutab tema enesehinnangut. Madala enesehinnanguga inimene on sotsiaalselt ohtlik, sest

103 R. Vetik (2008), lk 119-120.

kompensatoorsete mehhanismide kaudu tekib vajadus saata korda midagi suurt (Herostratose sündroom – te veel kuulete minust!). Eriti ohtlik on see, kui kokku saab palju sama kompleksi all kannatavaid inimesi.¹⁰⁴ Jaan Kaplinski on *Maalehes* öelnud, et kaks kogukonda on elanud omaenda maailmas, mis on kitsas ja enesekeskne, oma infoväljas, arusaamades ja emotsioonides.¹⁰⁵

Akadeemilise mõtteviisi kohaselt meedia konstrueerib sotsiaalset reaalsust. Üldjuhul lubab tõsieluline materjal auditooriumile tõepärast reaalsuse peegeldust, kuid samal ajal jääb meedial võimalus rakendada oma valiku ja esitamise kriteeriume. Uudisväärtustamise käigus tehtud teabetöötlus (nt rõhutused ja teabe kokkusurumine) moonutab algiformatsiooni paratamatult. Meedia mõjuvõim on tihtipeale suurem kui ajakirjanikud ise tajuvad. Just meedia määrab sageli, kuidas ühiskond ühte või teise nähtusesse suhtuma peaks, kuidas inimestel tuleks ühele või teisele juhtumile reageerida, milline on "hea toon".¹⁰⁶ Meedia on üheks oluliseks vahemeheks demokraatlikus ühiskonnas. Kuna meedia ei sõltu otseselt avalikust võimust, mängib ta ka nõustaja rolli. Politsei oli aprillikriisi üks keskseid tegelasi, pealegi riigiasutustest kõige esimene, kes konfliktis otseselt osales. Seega väljendab suhtumine politseisse kõige selgemalt eestlaste ja eestivenelaste erinevat suhtumist riigiasutustesse üldsemalt ja aprillikriisi lahendamisse konkreetselt.

Nastja Sokolova analüüsis lähemalt eesti- ja venekeelsete ajalehtede sisu aprillikriisi ajal ning järel tuvastamaks, kuidas väljendab ja konstrueerib meedia inimeste usaldust politsei vastu. Peamised tendentsid eestikeelsetes ajalehtedes on rõhuasetus politseinike professionaalsusele, elanikkonna toetuse ja tänulikkuse väljendamine politseile ning suur huvi abipolitseinike vastu. Politseitöö kajastamine on *Eesti Päevalehes* vähem emotsionaalne võrreldes *Postimehega*, tuginedes eelkõige faktidele. Valdav osa lehes ilmunud materjalist põhineb teabel, mis pärineb politsei struktuuridest. Politsei esindajad saavad alati sõna, kui kõne all on kahtlused politsei ebaprofessionaalsuses. *Postimees* politsei ebaprofessionaalsuses ei kahtle. Nii on artiklis "Politsei: iga päti järel me joosta ei saanud" juba pealkirjast aru saada, et ajaleht kajastab eeskätt politseinike seisukohti nende töö osas. Kokkuvõtvas artiklis venekeelse meedia pronksiöö

104 M. Lotman. Mihhail Lotman: Märulisemiootika Eesti pealinnas. *Postimees* 2007. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/020507/esileht/arvamus/258198.php>, 04. aprillil 2013.

105 P. Petersoo, M. Tamm. Monumentaalne konflikt: mälu, poliitika ja identiteet tänapäeva Eestis. Tallinn: Varrak 2008, lk 275.

106 A. Sihvart. Süütegude konstrueerimine Eesti päevalehtedes: süütuse presumptsiooni järgimine ja asjaosaliste hoiakud. Magistritöö. Tartu 2005, lk 13-17.

kajastamise kohta ei varja *Postimehe* ajakirjanikud oma tundeid: "Sellal kui eestikeelne ajakirjandus ja venekeelne Postimees on nii sõnas kui pildis kirjeldanud alaealiste neljapäeva- ja reedeõist vandaalitsemist Tallinna tänavail, millel polnud väidetava pronksõduri kaitsmisega enam mingit pistmist, on *Vesti Dnja* ja *Molodjož Estonii* suunanud löögirusika politsei ja riigi vastu." Kui *Eesti Päevaleht* keskendub peamiselt politseile tervikuna, siis *Postimees* kirjeldab sagedamini politseinike isiklikke kogemusi. Nii *Eesti Päevaleht* kui ka *Postimees* ei kahtle, et politsei käitumine aprillisündmustes oli professionaalne ja tavapolitseinikud tegid kõik, mis suutsid, et taastada kord ja ennetada seadusterikkumisi. Kriitika alla sattusid mõned logistilised otsused, kuid tervikuna on politsei kriitikale eraldatud ebaproportsionaalselt vähe ruumi. Pärast esimest šokki valisid ajalehed kajastustes selgelt poole, kriitika politsei suhtes taandus, valdav osa informatsioonist saadi riigiametnike käest. Teabevahetus elanike seas nigi elanike ja politsei vahel viis politsei ja eestlaste seisukohtade lähenemisele. Tulemuseks on eestlaste usalduse kasv politsei vastu, mida kinnitasid avaliku arvamuse uuringud. Venekeelne ajakirjandus väljendas eestikeelse ajakirjandusega võrreldes tunduvalt kriitilisemaid seisukohti. Peamised tendentsid sündmuste kajastamisel on üldine umbusaldus politsei professionaalsuse vastu, rõhuasetus väidetavale inimõiguste rikkumisele ning nõrgad kontaktid politsei esindajatega informatsiooni saamiseks. Kolme analüüsiks valitud venekeelse väljaande seast on *Vesti Dnja* kõige emotsionaalsem ja erapooletum. Algusest peale valisid ajakirjanikud konfliktis poole ja kajastasid sündmusi sellest lähtudes. Kui veel paar päeva enne pronksiööd ei öeldud politsei kohta ühtegi halba sõna, siis kohe pärast seda saavad valitsusest ja politseist ajalehe peamised vaenlased. Tihti kasutatakse selliseid sõnu nagu "veri", "õudus", "sõda", peaaegu iga artikli kõrval on vähevalt üks pilt politseinikega, kuid reeglina ei ole pilte, kus oleks kajastatud märatsemist. Ajakirjanikud ei väida mitte ainult seda, et politsei meetodid olid ebaadekvaatsed, vaid viitavad sellele, et politsei ise provotseeris konflikti. Jutustatakse sellest, kuidas piinati Tallinna sadama D-terminaalis ja peksti linna tänavatel inimesi ilma põhjuseta. Samal ajal ei süüdistatapolitseinikke mitte ainult vägivaldsete meetmete kasutaises ja provotseerimises, vaid ka selles, et nad ei kasutanud meetmeid, et takistada poodide lõhkumist ja röövimist. Umbusaldus politsei vastu laieneb ka teistele riigiinstitutsioonidele. Ajaleht ei ole nõus õiguskantsler Allar Jõksi poolt olukorra hindamisega, samuti öeldakse, et enam ei saa usaldada ei kohtusüsteemi ega prokuratuuri. Väidetakse ka, et arstid kardavad anda tõendeid, mida vajatakse kaebuste esitamise puhul. *Vesti Dnja* ei suhtle politseiga peaaegu üldse, esimene intervjuu politsei ametnikuga ilmus alles 7. mail. Samas ei anna ajaleht politseile võimalust väljendada oma seisukohta, viidates õigustuseks siiski sellele, et kokkulepitud intervjuud jäävad ära, kuna jõustruktuuride esindajad

viimasel hetkel loobuvad intervjuusid andmast. Võrreldes ajalehega *Vesti Dnja* on *Molodjož Estonii* tasakaalustatum. Ajakirjanikud ei süüdistata politseid konfliktide provotseerimises, ei väldi teabe edastamist otseallikast ja enamasti usaldavad riigi institutsioone. Esimestel päevadel põhinevad uudised üksnes faktidel, tasapisi hakkab ilmuma ka kriitikat politsei suhtes. Peamine kriitika seisneb selles, et politseinikke ei olnud või nad ei teinud midagi kriitilisel hetkel Pärnu maanteel, kus toimus kõige tõsisem vandaalitsemine ja röövimine. Nagu *Vesti Dnja*, tutvustab ka *Molodjož Estonii* lugejatele kannatanute isiklike lugusid ja pühendab paar artiklit inimõiguskaitsete muredele. Esimene intervjuu ametnikuga avalikustatakse alles 3. mail. Ühelt poolt ei ole *Molodjož Estonii* nii hüsteeriline nagu *Vesti Dnja*, kuid teiselt poolt võib öelda, et seegi ajaleht suhtub politseisse umbusuga. *Den za Dnjom* ei ole nii radikaalne nagu *Vesti Dnja*, kuid on siiski skeptilisem politsei tegevuse suhtes kui *Molodjož Estonii*. Repertuaar on siiski sarnane: isiklikud lood, inimõiguste kaitsjate nõuanded ja soovitusel ning alles hiljem intervjuu siseminister Jüri Pihliga. Lisaks kahtlustele politsei valmiduses, lisandub samuti süüdistus konfliktide otseselt provotseerimises politseinike poolt. Politsei kritiseerimisel lubab *Den za Dnjom* endale rohkem kui *Molodjož Estonii*, kuid ei jõua *Vesti Dnja* tasemeni, mis kahtlustab peaaegu kõiki riigiinstitutsioone erapoolikuses ja ebademokraatlikkuses. Venekeelsed väljaanded erinevad üksteisest rohkem kui eestikeelsed. Venekeelse ajakirjanduse suhtumine politseisse oli algusest peale umbusklik, mõjutades oluliselt sündmuste kajastuse tooni.¹⁰⁷

Harju maakohtu otsusega mõisteti õigeks pronksiöö korraldamises kahtlustavad mehed – Dmitri Linter, Dimitri Klenski, Maksim Reva ja Mark Sirök. Riigikogulane Marko Mihkelson peab seda otsust rahva õiglustunde riivamiseks.¹⁰⁸ Lauristini hinnangul näitab otsus, et Eesti seadusandluses ei ole riigivastane tegevus väga täpselt kajastatud.¹⁰⁹ Vandeadvokaat Aivar Pilv on öelnud, et ajakirjanduses avaldatu põhjal [-] on ta veendunud, et Eesti karistusseadustikus on paragrahve, mille alusel oleks saanud nimetatud isikuid kohtu alla anda ja süüdi mõista.¹¹⁰

107 N. Sokolova. Usalduse ja usaldamatuse konstrueerimine politsei vastu eesti ajakirjanduses pärast aprillikriisi. – P. Petersoo, M. Tamm. Monumentaalne konflikt: mälu, poliitika ja identiteet tänapäeva Eestis. Tallinn: Varrak 2008, lk 128-138.

108 E. Rand. Mihkelson: säärane kohtuotsus on rahva õiglustunde vastane. Eesti Päevaleht 2009.

Arvutivõrgus: <http://www.epl.ee/news/eesti/mihkelson-saarane-kohtuotsus-on-rahva-oi-glustunde-vastane.d?id=51154290>, 04. aprillil 2013.

109 A. Raun. Lauristin hoiatas kriisi ja kohtuotsuse koostöö eest. Postimees 2009. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/65099/lauristin-hoiatas-kriisi-ja-kohtuotsuse-koostoeju-est/>, 04. aprillil 2013.

110 K. Kivi, J. Filippov. Kes on pronksiöö kohtunik Violetta Kõvask? Eesti Ekspress 2009. Arvutivõrgus: <http://www.ekspress.ee/news/paevauudised/eestiudised/kes-on-pronksioo-kohtunik-violetta-kovask.d?id=27684761>, 04. aprillil 2013.

4.4 Järeldused

Teist maailmasõda kujutatakse tihti tsivilisatsiooni võitlusena barbaarsuse vastu. Eestis on Teine maailmasõda veelgi traumaatilisem, sest sellega kaasneb lisaks Euroopa vabastamisele fašismist veel teisigi, omavahel konfliktseid tähendusi: Nõukogude okupatsioon, iseseisvuse kaotamine, küüditamised, hävitatud linnad, sõjaväelaste ja tsiviilisikute surm, aga ka Eesti vastupanuvõitlejate ja metsavendade kangelaslik vastupanu Nõukogude Liidule. See, et Punaarmee vormi kandva Eesti sõduri kuju võis saada Eesti vene kogukonna ja Putini valitsuse kangelasekultuse objektiks, näitlikustab kultuurilist sümboolite tohutut jõudu. Pronkssõdur ei olnud ei nõukogude realismi selge näide ega ka abstraktne negatiivne monument, vaid ühendas endas pigem nende mõlema tunnuseid.¹¹¹

Ühiskondlike pingete ja poliitiliste väljakutsete lahendamine monumentide abil ei näi tänapäeval enam mõistlik perspektiiv. Kuigi monumente rajatakse minevikule, pidades silmas igavikku, põlistavad need esmajoones oleviku väärtusi ja hoiakuid. Ükski monument ei säilita oma esialgset tähendust, vaid uued põlvkonnad, uued mälukollektiivid kirjutavad neid üle uute tähendustega. Monumentide kohta võib öelda sedasama, mida Michel de Certeau on kirjutanud kohtadest: „Kohad on killustunud ja kokku pakitud lood, nad on möödanikud, mille teised on näpanud endale lugemiseks, nad on aegade kuhjatised, mis võivad küll uuesti laiali pudeneda, kuid pigem siiski säilivad otsekui ootel jutustustena, jäädes ise piltmõistatuseks; ja lõpuks on nad sümbolisatsioonid, mis otsekui tsüstidena peituvad keha valus ja naudingus.“¹¹²

Oma asupaigas kalmistul esindab see memooriaal ühtaegu nii ajaloo demokratiseerumist kui ka vaigistamist tänapäeva Eestis. Demokratiseerumist selles mõttes, et enam ei pea Eesti ajaloo narratiivid andma vastust Moskva ees. Eesti seni mahavaikitud okupeerimine on toodud esiplaanile osana Teise maailmasõja koletust tõest. Samas esindab asupaik kalmistul ka ajaloo mõningast vaigistamist, marginaliseerides paljude Eesti vene kogukonna liikmete häälekad veendumused ruumiliseltki keskusest perifeeriasse. Kuivõrd memoraalide loomine ja ümberkujundamine kõneleb sageli pigem sellest, kuidas parajasti eksisteeriv ühiskond soovib ennast mälestada, kui sellest, mis tegelikult juhtus, omandavad sõjamemoraalid tähtsa

111 S. Kattago (2008), lk 64-65.

112 M. Tamm, S. Halla (2008), lk 47-48.

kultuurilise dimensiooni.¹¹³

Sotsiaalse identiteedi uuringud kinnitavad, et etnotsentrialsed hoiakud ja neist tulenevad vastuolud gruppidevahelistes suhetes on paratamatud, sest täidavad mitmeid olulisi emotsionaalseid, kognitiivseid ja sotsiaalseid funktsioone. Etniline domineerimine kui nüüdisaja etnopolitiiliste režiimide universaalne tunnus viitab, et sotsiaalsed hierarhiad ei ole juhuslik kõrvalekalle ühiskonna normaalsest toimimisest. Mistahes etnopolitiilise režiimi puhul jäävad põhi- ja vähemusrahvuse teatud huvid ning neile kui gruppidele kuuluvad teatud õigused mingil määral erinevaks. Näiteks eestlased ei soovi loobuda eesti keele kui ainsa riigikeele nõudest, sest väikerahvusena tajuvad nad oma kultuuri ohustatuna. Eestivenelastes tekitab see aga omakorda ebakindlust, sest nemad tajuvad niisugust nõuet domineerimisena. Pronkssõdurikriisi näide kinnitab, et etniliste hierarhiate tugevdamine ei ole efektiivne rahvussuhete vorm. Praegust rahvusriikluse kriisi ei saa lahendada selle ühe põhjuse edasise võimendamise kaudu, sest ühiskonna ühe poole kindlustunnet ei saa suurendada teise poole arvelt.¹¹⁴

Pronkssõdur on pikka aega kandnud mitmeid latentseid tähendusi. Dramaatilised aprillisündmused toimusid katalüsaatorina, tuues kuuldavale seni varjus olnud hääled ning viies kokkupuutesse erinevad positsioonid Eesti ühiskonnas. Monument ja ajalugu muutusid sümbolseks ressursiks, mida hakati intensiivselt kasutama gruppidevahelises diskursiivses kontekstis. Pealiskaudsel vaatlemisel võib Pronkssõduri konflikti kirjeldada eestlaste ja venelaste vastasseisuna. Kvalitatiivse sisuanalüüsi tulemused näitavad, et nii eestlaste kui ka venelaste seas esinevad erinevad diskursiivsed positsioonid. *Leppimatud eestlased* lähtuvad rahvusriigi aksioomist (mida tuletatakse põhiseaduse preambulast) ja Venemaa poolsest ohust sellele. Dialoog mittelegitiimse partneriga on võimatu. Elus hoitakse ajalooliselt põhjendatud solvumist ja vimma, taastoodetakse süütu kannataja positsiooni. Välistav hoiak ka venesõbralikele eestlastele: nad ei ole omad, tõelised eestlased. Pronkssõduri kriisi tajuti eelkõige kui mässu ja vandaalitsemist, ohtu riiklikule iseseisvusele. Konflikti alalhoiule on suunatud ka *leppimatute venelaste* hääled, mida iseloomustab rahvusgruppide terav eristamine ning sümbolne vastasseis eestlaste ja Eesti suhtes (mittenõustumine keelenõuetega, monumendi teisaldamise mitteandestamine jpm). Neil on negatiivsed stereotüübid eestlaste kohta ning nad kalduvad mitte arvestama eestlaste muresid ja kartusi. *Leplikud eestlased* on orienteeritud kompromissidele ja vastastikule mõistmisele, pigem tulevikule kui minevikule. Nad juhivad sotsiaalsetest

113 S. Kattago (2008), lk 67-68.

114 R. Vetik (2008), lk 123-125.

regulaatoritest, mis võimaldavad venelasi tajuda kui omasid, süsteemisisese „teisena“, kellega on võimalik dialoogi astuda ning erimeelsusi läbi rääkida. *Leplikud venelased* on aprillisündmuste järel solvunud ja kibestunud, ning valitsuse tegevuse ja ametliku poliitika mitmete aspektide suhtes kriitilised, ent nad on säilitanud üldise lojaalsuse eestlaste suhtes ning orienteeruvad gruppidevahelisele dialoogile.¹¹⁵

Käesoleva töö autori arvates, et eestlaste ja eestivenelaste vahelised pinged jääksid latentsesse olekusse, tuleks leida kompromiss – arvestada mõlema poole hirme ja vajadusi. Konflikti lahendamisele aitaks kaasa vastastikkust sõltuvust arvestades võit–võit strateegia rakendamine. Pooled peaksid ühiselt püüdlema selle poole, see on mõlema osapoole probleem. Mässamine, vandaalistsemine ja rüüstamine ei lahenda midagi, selline käitumine vaid kasvatab ja süvendab vaenu veelgi. Mis puudutab leppimatuid eestlasi ja venelasi, siis ühelt poolt peaksid eestlased unustama selle ajaloolise solvumise ja vaenu, tuleks leppida eestivenelastega ja võtta nad omaks kui kaasmaalased. Teiselt poolt ei peaks eestivenelased nii teravalt eristama rahvusgruppe, vastu seisma Eesti keelenõuetele ning tuleks üle saada monumendi teisaldamisest. Mida põlvkond edasi, seda enam muutub monumendi tähendus või kaotab selle sootuks. Tuleks mõista ka eestlaste hirme, sümboolikat ja ajalugu. See annaks kindlustunde mõlemale poolele. Kritisereerimise asemel tuleks vaadata iseendasse, sest konfliktid saavad alguse just meist endast.

Kokkuvõte

Konfliktid on ja jäävad, nad ei kao kuhugi ning konflikte ei ole võimalik täielikult vältida. Konflikte tuleb õppida ära tundma ja teadvustada. Konfliktid tuleb lahti mõtestada, millest nad alguse said, kuidas neid lahendada ning kuidas nendega toime tulla, ilma et probleem kontrolli alt väljuks. Tuleb õppida end väljendama selgelt, jättes agressiivsuse ning käitumishoiakud, mis võiksid konflikte esile kergitada. Konfliktid ümbritsevad meid igal pool, konfliktid elavad meie sees ja meie vahel. Et need ei muutuks kriisiks, tuleb stressi maandada ja kontrollida iseenesest. Konfliktidega mitte toime tulemisel, pole kunagi hilja abi otsida kolmandatelt pooltelt.

Konflikti mõistet ja selle nähtuse arengut käsitledes jõudis autor järeldusele, et konflikt on nagu

115 M. Raudsepp. Vimma ja lepituse hääled pronkssõduri umber: internetifoorumite analüüs. – P. Petersoo, Tamm M. Monumentaalne konflikt: mälu, poliitika ja identiteet tänapäeva Eestis. Tallinn: Varrak 2008, lk 167-169.

lumepall, mis veeredes saab hoogu juurde ning paisub üha suuremaks ja tugevamaks. Ka inimsuhetega on nii – lihtsast ebamugavustundest võib kujuneda mida suurt ja rusuvat. Nende emotsioonidega, mis on vallandunud, võib olla väga raske toime tulle.

Autor jõudis järeldusele, et peamisteks sotsiaalsete konfliktide allikateks on sotsiaalne ebavõrdsus, erinevad väärtushinnangud, materiaalsed võimalused ning võim. Pingeid tekitavad erinev sissetulek ja varaline seis. See on ka takistuseks liikumaks ja soetamaks tutvusi eri ühiskonnakihtides. Inimesed erinevad kultuurilise ja rassilise, samuti poliitiliste ja usuliste vaadete poolest. See kõik võib tekitada sallimatust, tagakiusamist ning mõnitamist. Tugev pingekolle on ka erinev haridustase ja selle kättesaadavuse võimalused, mis mängib olulist rolli tööhõives. Töökohast ja haridusest sõltub sissetulek, mis mingil määral kujundab elustiili ja ka maailmapilti. Kui on hea haridus, väärikas amet, tähendab see piisavaid majanduslikku ressursse ning ka võimu, mis annab paremad võimalused liikumaks eri ühiskonnakihtide vahel, parema kommunikatsiooni, tutvused, ühiskonnanägemuse, prestiiži ja positsiooni ühiskonnas.

Autor jõudis järeldusele, et kõige olulisem konflikti lahendamise meetod on läbirääkimised. See on oskus lahendada konflikte rahumeelselt, tekitamata juurde pingeid ja vaenlasi. Kui läbirääkimiste läbi konsensusele ei jõuta, on võimalik kasutada kolmandat poolt. Selleks on siis arbitraaž, vahendamine, lepitamine või isiku õigus pöörduda kohtusse oma õiguste kaitseks. Kuid leidub ka alternatiive koostööl põhinevale probleemilahendamisele. Leidub inimesi, kes lahendavad konflikte kompromissi teel, konflikte eitades, vältides, alistudes teiste vajadustele või surudes oma vajaduste rahuldamiseks lahendusi teistele peale.

Autor on järeldanud, et eestlastel ja eestivenelastel on väga erinev ajalootõlgendus. Eestlaste jaoks vene kogukond ei tähtsusta Nõukogude okupatsiooni Eestis ning vene kogukonna arvates kipuvad eestlased unustama Punaarmee rolli võidus fašistliku Saksamaa üle. Ja kui suurt rolli mängib ja kuivõrd mõjutab meid meedia! Sotsiaalne pinge etniliste gruppide vahel kestab ja seda päris lahendada ei ole võimalik, küll aga on võimalik hoida seda latentstes olekus, lugu pidades ja arvestades üksteise vajaduste ja hirmudega.

THE NATURE OF SOCIAL CONFLICT, ITS SOURCES AND WAYS TO SOLVE IT

Summary

Conflicts will always exist and they can not be completely avoided. One must learn to recognize conflicts and acknowledge them. Conflicts need to be analyzed – what initiated them, how to solve them and how to deal with them without letting the problem get out of control. One has to learn to express oneself clearly by leaving aside aggressiveness and behavioral attitudes which could provoke conflicts. Conflicts surround us everywhere; they are inside us and between us. In order to not let them develop into a crisis one has to relieve stress and control oneself. When failing to deal with conflicts it is never too late to look for help from third parties.

Author has lined out the concept of conflict and its development, and reached the conclusion that a conflict is like a snowball which grows and gains strength as it rolls. It's the same way with human relationships – a simple feeling of discomfort can transform into something large and oppressing. It can be very hard to deal with the triggered emotions.

The author reached the conclusion that the main sources of social conflict are social inequality; differences in values, income and financial state. These are also obstacles for moving and making acquaintances in different social strata. People differ culturally and racially, and they have different political and religious views as well. All this may give birth to intolerance, persecution and mocking. Differences in the level and availability of education, which plays important part in employment, are also notable sources of tension. Income, which to some extent models one's way of life and even worldview, is related to the employment and education. When one has a good education, a dignified profession, it means sufficient financial resources which provide better means to move between different social strata; better communication, acquaintances, view on the society, prestige and position in the society.

The author believes negotiations to be the most important method for solving a conflict. It is a skill to solve conflicts peacefully without creating additional tensions and enemies. When the negotiations can't reach consensus it is possible to include third parties. That would be

arbitration, mediation, conciliation or the individual's right to have recourse to the courts in order to protect one's rights. Alternatives to cooperation based problem solving. There are people who solve conflicts by compromising, denying the conflict, avoiding, submitting to others needs or forcing solutions on others to meet one's own needs.

The author has concluded that the Estonians and Russians have a very different interpretation of history. For Estonians, the Russian community is low priority to the Soviet occupation in Estonia and the Russian community tend to believe that Estonians forget the role of the Red Army's victory over fascist Germany. And how big is the role of media and how does the media affect us! Social tension between ethnic groups will extend, and it will be not entirely solved, but it is possible to keep it inactive state, respect for each other and taking into account the needs and fears.

Kasutatud kirjandus

1. Abrams, D., Hogg, M.A. Social identity theory: constructive and critical advances. New York: Springer-Verlag 1990.
2. Aimre, I. Sotsioloogia. Tallinn 2001.
3. Alas, R. Strateegiline juhtimine. Tallinn: Külim 2001.
4. Beck, U. Riskiühiskond: teel uue modernsuse poole. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2005.
5. Bolton, R. Igapäevaasokused. Puhja: Väike Vanker 2002.
6. Brooks, I. Organisatsioonikäitumine: üksikisik, rühm ja organisatsioon. Tallinn: Tänapäev 2008.
7. Brown, M. E. jt. Nationalism and ethnic conflict. London: The Mit Press 2001, p 135.
Arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=7Z2XrNpD-IkC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false,
19. märtsil 2013.
8. Brüggemann, K., Kasekamp, A. Ajaloopoliitika ja “monumentide sõda” Eestis. – Petersoo, P., Tamm, M. Monumentaalne konflikt: mälu, poliitika ja identiteet tänapäeva Eestis. Tallinn: Varrak 2008.
9. Cordell, K., Wolff, S. Ethnic conflict: causes, consequences, responses. Cambridge: Polity Press 2010.
10. Coser, L. The Functions of Social Conflict. NY: Free Press 1969.
11. Ellam, H. President Ilves: Kutsun kõiki üles näitama kainet ja kalkuleerivat mõistust. Eesti Päevaleht 2007. Arvutivõrgus: <http://www.epl.ee/news/eesti/president-ilves-kutsun-koiki-ules-naitama-kainet-ja-kalkuleerivat-moistust.d?id=51084925>, 19. märtsil 2013.
12. Fisher, R. Sources of Conflict and Methods of Conflict Resolution. Arvutivõrgus: http://www.aupeace.org/files/Fisher_SourcesofConflictandMethodsofResolution.pdf, 12. märtsil 2013.
13. Hess, B. B., Markson, E. W., Stein, P. J. Sotsioloogia. Tallinn: Külim 2000.
14. Ilves kuulutas sõjahaudade seaduse välja. 2007. Arvutivõrgus: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/ilves-kuulutas-sojahaudade-seaduse->

- [valja.d?id=14762447](#), 02. aprillil 2013.
15. *International Security* Vol. 21, No. 2. Lake, D.A., Rothchild, D. Containing Fear: The Origins and Management of Ethnic Conflict. Cambridge: The MIT Press, p 41. Arvutivõrgus: <http://www.metu.edu.tr/~utuba/Lake.pdf>, 19. märtsil 2013.
 16. Järve, P. Vene noored Eestis: sotsioloogiline mosaiik. Rapla: Ramona 1997.
 17. Kattago, S. Sõjamälestusmärgid ja tsiviliseerumisprotsess. – Petersoo, P., Tamm, M. Monumentaalne konflikt: mälu, poliitika ja identiteet tänapäeva Eestis. Tallinn: Varrak 2008.
 18. Kaugia, S. Sotsiaalsest konfliktist ja selle reguleerimisest. – Akadeemia nr 7, 2000, lk 1483.
 19. Khair Al-Din, R. Stavropol lasi eemaldada sõjakangelaste ausamba. Eesti Päevaleht 2007. Arvutivõrgus: <http://www.epl.ee/news/eesti/stavropol-lasi-eemaldada-sojakangelaste-ausamba.d?id=5107466>, 05. aprillil 2013.
 20. Kidron, A. Ärijuhtimise psühholoogia. Tallinn: Mondo 2004.
 21. Kivi, K., Filippov, J. Kes on pronksiöö kohtunik Violetta Kõvask? Eesti Ekspress 2009. Arvutivõrgus: <http://www.ekspress.ee/news/paevauudised/eestiudised/kes-on-pronksioo-kohtunik-violetta-kovask.d?id=27684761>, 04. aprillil 2013.
 22. Lacey, H. Kuidas lahendada konflikte töökohal. Tartu: Elmatar 2002.
 23. Lepitusseaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: [www.riigikogu.ee/?...lepitusseaduse%20seletuskiri%20\(488\)...](http://www.riigikogu.ee/?...lepitusseaduse%20seletuskiri%20(488)...), 14. märtsil 2013.
 24. Levin, W. C. Sociological ideas. Belmont (California): Wadsworth 1991, 3rd ed.
 25. Lewicki, R. J, Saunders, D. M., Minton, J. W. Läbirääkimiste põhitõed. Tartu: Fontes 1999.
 26. Lotmann, M. Mihhail Lotman: Märulisemiootika Eesti pealinnas. Postimees 2007. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/020507/esileht/arvamus/258198.php>, 04.02.2013.
 27. McKay, M., Davis, M., Fanning, P. Suhtlemisuskused. Järvaküla: Väike Vanker 2000.
 28. Millal pöörduda maakohtusse? Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/7658>, 14. märtsil 2013.
 29. Mis on lepitamine ja millises olukorras on otstarbekas seda teenust kasutada. Arvutivõrgus: <http://www.notar.ee/20345>, 14. märtsil 2013.

30. N. Sokolova. Usalduse ja usaldamatuse konstrueerimine politsei vastu eesti ajakirjanduses pärast aprillikriisi. – P. Petersoo, M. Tamm. Monumentaalne konflikt: mälu, poliitika ja identiteet tänapäeva Eestis. Tallinn: Varrak 2008.
31. Narits, R. Seadusloome õigusliku ja regulatiivse mõju hindamine. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11863&highlight=%C3%B5igusteaduse&op=archive2>, 06. märtsil 2013.
32. Pau, A. Moskva lähistel hävitati mälestusmärk II maailmasõjas langenutele. Eesti Päevaleht 2007. Arvutivõrgus: <http://www.epl.ee/news/valismaa/moskva-lahistel-havitati-malestusmark-ii-maailmasojas-langenutele.d?id=51083862>, 05. aprillil 2013.
33. Rand, E. Mihkelson: säärane kohtuotsus on rahva õiglustunde vastane. Eesti Päevaleht 2009. Arvutivõrgus: <http://www.epl.ee/news/eesti/mihkelson-saarane-kohtuotsus-on-rahva-oiqlustunde-vastane.d?id=51154290>, 04. aprillil 2013.
34. Raudsepp, M. Vimma ja lepituse hääled pronksõduri umber: internetifoorumite analüüs. – Petersoo, P., Tamm, M. Monumentaalne konflikt: mälu, poliitika ja identiteet tänapäeva Eestis. Tallinn: Varrak 2008.
35. Raun, A. Lauristin hoiatas kriisi ja kohtuotsuse koosmõju eest. – Postimees 2009. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/65099/lauristin-hoiatas-kriisi-ja-kohtuotsuse-koosmoju-eest/>, 04. aprillil 2013.
36. Sihvart, A. Süütegude konstrueerimine Eesti päevalehtedes: süütuse presumtsiooni järgimine ja asjaosaliste hoiakud. Magistritöö. Tartu: 2005.
37. Smooha, S. The model of ethnic democracy. Flensburg: European Centre for Minority Issues 2001.
38. Suurkask, H. HEIKI SUURKASK: Pronksioo eest antakse ju ordeneid. Eesti Päevaleht 2009. Arvutivõrgus: <http://www.epl.ee/news/arvamus/heiki-suurkask-pronksioo-eest-antakse-ju-ordeneid.d?id=51154604>, 04. aprillil 2013.
39. Tamm, M., Halla, S. Ajalugu, poliitika ja identiteet: Eesti monumentaalsest mälumaastikust. – Petersoo, P., Tamm, M. Monumentaalne konflikt: mälu, poliitika ja identiteet tänapäeva Eestis. Tallinn: Varrak 2008.
40. Tartu Ülikooli Euroopa Kolledž, Valk, A. Eesti ja eestlased võrdlevas perspektiivis. Kultuuridevahelisi uurimusi 20. sajandi lõpust. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2002.
41. Türk, K. Eestvedamine. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2001.

42. Vadi, M. Organisatsioonikäitumine. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2001.
43. Vetik, R. Etniline domineerimine Eestis. – Petersoo, P., Tamm, M. Monumentaalne konflikt: mälu, poliitika ja identiteet tänapäeva Eestis. Tallinn: Varrak 2008.
44. Vetik, R. Suur ühiskond. – Demokraatia ja rahvuslikud huvid. Eesti ühiskond 2005. Tallinn 2006, lk 17. Arvutivõrgus: http://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCEQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.oef.org.ee%2Fno_cache%2Fvaljaanded%2Ftoetatud-uuringud.html%3Fcid%3D109%26did%3D28%26sechash%3Dda766a6a&ei=qrZnT-HkJpTb4QTN55GwCQ&usg=AFQjCNET7GKH9HlzDStm1lmkfoLcRwtWQQ, 19. märtsil 2013.
45. Vihma, Ü. Inimene konfliktide keskel. Tallinn: Äripäeva Kirjastus 2006.
46. Virovere, A., Alas, R., Liigand, J. Organisatsioonikäitumine. Tallinn: Külim 2008.
47. Wallance R. A., Wolf A. Contemporary Sociological Theory. Englewood Cliffs (N. J.): Prentice-Hall 1980.
48. Wolff, S. Ethnic Conflict A Global Perspective. Oxford: University Press 2006. Arvutivõrgus: <http://notunprojonmo.com/wp-content/uploads/2012/03/Ethnic-Conflict-A-global-perspective.pdf>, 19. märtsil 2013.
49. Вишнякова, Н. Ф. Конфликтология: учебное пособие для системы повышения квалификации работников образования. Минск: Университетское 2000.

Kasutatud normatiivmaterjal:

50. Lepitusseadus. – RT I 2009, 59, 385. – Riigi Teataja. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13240243>, 14. märtsil 2013.
51. Sõjahaudade kaitse seadus. – RT I, 21.03.2011, 27...RT I 2007, 4, 21– Riigi Teataja. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12777064>, 02. aprillil 2013.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Kati Kuus (sünnikuupäev: 26.11.1984)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

SOTSIAALSE KONFLIKTI OLEMUS, ALLIKAD JA LAHENDAMISE TEED

mille juhendaja on Silvia Kaugia,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 22.04.2013